

**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU**

**BANKACILIK SEKTÖRÜ RİSK
DEĞERLENDİRME RAPORU**

(Mart 2004 Dönemi)

-1-

**Araştırma Dairesi
10 Haziran 2004**

Bu Rapor kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olup,
içinde yer alan bilgi ve verilere dayanarak verilecek yatırım ya da benzeri kararların
sonuçlarından BDDK ve yazarları sorumlu tutulamaz.

Görüş ve Önerileriniz İçin:

Ayhan Yüksel (312) 455 67 50, ayuksel@bddk.org.tr

İÇİNDEKİLER

TABLO VE GRAFİKLER.....	3
GİRİŞ.....	4
SEÇİLMİŞ RİSK GÖSTERGELERİ	5
GENEL DEĞERLENDİRME.....	6
1. KREDİ RİSKİ.....	14
A. KREDİ HACMİNDEKİ GELİŞİM	14
B. KREDİ PORTFÖYÜNÜN YAPISI	15
C. TAKİPTEKİ ALACAKLARIN GELİŞİMİ	17
D. KREDİ RİSKİNE İLİŞKİN DİĞER HUSUSLAR	20
2. PİYASA RİSKİ.....	21
A. GENEL DEĞERLENDİRME	21
B. FAİZ ORANI RİSKİ.....	23
C. HİSSE SENDİ POZİSYON RİSKİ	26
D. KUR RİSKİ	29
3. YAPISAL FAİZ ORANI RİSKİ.....	32
A. GİRİŞ	32
B. YAPISAL FAİZ ORANI RİSKİ ANALİZİ.....	33
4. LİKİDİTE RİSKİ	35
A. GİRİŞ	35
B. GENEL LİKİDİTE RİSKİ ANALİZİ	36
C. YABANCI PARA LİKİDİTE RİSKİ ANALİZİ.....	40

TABLO VE GRAFİKLER

TABLolar

Tablo 1: Seçilmiş risk göstergelerinin gelişimi	5
Tablo 2: Kredilerin vade ve para cinsi dağılımı	15
Tablo 3: Kredilerin büyüklük ve müşteri sayısı dağılımı	15
Tablo 4: Kredi türlerinin oransal payları	16
Tablo 5: Kredilerin sektörlere göre dağılımı	16
Tablo 6: Takipteki alacakların gelişimi	17
Tablo 7:TGA içerisinde en yüksek paya sahip alt sektörler.....	18
Tablo 8: TGA'lar ve teminat bilgileri	18
Tablo 9: Yasal sermaye yükümlülüğünün dağılımı	21
Tablo 10: Piyasa riski sermaye yükümlülüğü bileşenleri	22
Tablo 11:Faiz oranı genel piyasa riskine tabi pozisyonların grup içi oransal payları	23
Tablo 12:Yeniden fiyatlamaya tarihinin kalan süre itibarıyla net pozisyonların oransal dağılımı.....	23
Tablo 13: Ticari portföyün menkul kıymet türleri itibarıyla dağılımı.....	24
Tablo 14: Spesifik riske tabi kalemlerin oransal dağılımı	24
Tablo 15: Hisse senetlerinin ülke piyasalarına dağılımı	26
Tablo 16: Ana endekslere dahil olan hisse senetleri.....	26
Tablo 17: Gruplar itibarıyla bilanço içi ve genel yabancı para açık pozisyonunun gelişimi.....	29
Tablo 18: Yabancı para pozisyonların para cinsleri bazında dağılımı.....	30
Tablo 19: Varlık ve yükümlülüklerin faiz yapısı.....	34
Tablo 20: Yeniden fiyatlamaya tarihinin göre varlıklarla yükümlülükler arasındaki fark	34
Tablo 21: Bankacılık sektörü için çeşitli vade dilimlerinde kümülatif likidite seviyeleri.	36
Tablo 22: Seçilmiş likit varlık ve ödeme yükümlülüklerinin oransal payları.....	38
Tablo 23: Seçilmiş kalemlerin vade dilimleri itibarıyla dağılımı	39
Tablo 24: Gruplar itibarıyla YP likidite dengesi.....	40

GRAFİKLER

Grafik 1: TP ve YP kredi hacminin gelişimi.....	14
Grafik 2: Krediler ve brüt TGA'nın toplam aktifler içerisindeki payı	14
Grafik 3: TGA tutarlarının gelişimi	17
Grafik 4: İkinci el DİBS piyasasında oluşan ortalama bileşik faizler.....	25
Grafik 5:İkinci el DİBS faizinin oynaklığı	25
Grafik 6: Hisse senetlerinin alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır men. kıy. içerisindeki payı	26
Grafik 7: İMKB-100 endeksinin gelişimi	27
Grafik 8:İMKB-100 endeksinin günlük getirisi	27
Grafik 9:İMKB-100 endeksi günlük getiri oynaklığı	28
Grafik 10: Bilanço içi pozisyon ve yabancı para net genel pozisyonunun gelişimi.....	29
Grafik 11: USD ve EUR Kurları ile USD-EUR Çapraz Kurunun Gelişimi	30
Grafik 12: USD getiri oynaklıklarının gelişimi	31
Grafik 13: Faiz oranlarının gelişimi	33
Grafik 14: Ortalama düzeltilmiş plasman faizi, düzeltilmiş faiz maliyeti ve faiz marjının gelişimi.....	33
Grafik 15: Para cinsleri bazında oransal likidite açıkları	37
Grafik 16: Gruplar ve vade dilimleri itibarıyla oransal likidite açıkları	38

GİRİŞ

Bu rapor, bankacılık sisteminin genel risklilik düzeyine ilişkin banka grupları ve sektör bazında veri ve değerlendirmeleri kapsamaktadır. Düzenli olarak hazırlanması öngörülen raporlar ile sistemin maruz kaldığı kredi, piyasa, yapısal faiz ve likidite risklerinin üçer aylık dönemler (Mart, Haziran, Eylül, Aralık) itibarıyla değerlendirilmesi planlanmaktadır.

Rapordaki değerlendirmeler banka grupları ve sektör bazında yapılmakta olup, banka bazında değerlendirmelere yer verilmemektedir. Banka grupları, genelde bankaların sermaye ve faaliyet gruplarına göre belirlenmekte (kamu, özel, kalkınma ve yatırım, yabancı, TMSF), ancak likidite riskine ilişkin analizlerde mevduat bankaları mevduat tutarlarına göre gruplandırılmaktadır.

Raporda, öncelikle seçilmiş risk göstergelerine yer verilmiş, sonrasında sistemin risklilik seviyesine ilişkin genel değerlendirmeler yapılmıştır. İlerleyen bölümlerde ise her bir risk türü itibarıyla veri ve değerlendirmeler yer almaktadır. Genel değerlendirmelerin yer aldığı bölümde, her bir risk türü itibarıyla,

- risklilik düzeyindeki gelişim,
- risk profilinin bileşenleri,
- banka gruplarının risklilik düzeyinin karşılaştırılması,
- risk yoğunlaşmalarının yaşandığı alanlar

belirtilmiştir.

Müteakip raporlarda, risklilik düzeyinin daha hassas ölçülmesine yönelik gelişmiş yöntemlerin kullanılması ve bu çerçevede rapor içeriğinin genişletilmesi ve geliştirilmesi planlanmaktadır.

SEÇİLMİŞ RİSK GÖSTERGELERİ

Tablo 1: Seçilmiş risk göstergelerinin gelişimi

Risk Göstergesi	Ara.03			Mar.04			Değişim Yönü
	Tutar (trl. TL)	Tutar (milyon\$)	Oransal Pay (%)	Tutar (trl. TL)	Tutar (milyon\$)	Oransal Pay (%)	
TEMEL BÜYÜKLÜKLER							
Toplam Aktifler	249.677	179.201		255.975	195.368		↑
Toplam Özkaynaklar	35.537	25.506	14,2% (*)	38.879	29.673	15,2% (*)	↑
Serbest Sermaye	14.453	10.373	5,8% (*)	16.655	12.712	6,5% (*)	↑
SYR			30,9%			32,1%	↑
KREDİ RİSKİ							
Toplam Krediler	66.221	47.529	26,5% (*)	71.580	54.632	28,0% (*)	↑
Orta ve Uzun Vadeli Krediler	28.343	20.343	42,8% (**)	31.066	23.711	43,4% (**)	↑
Ort. Takibe Dönüşüm Oranı			7,8%			6,4%	↓
1 Trilyon TL'den Büyük Kred.	36.324	26.071	56,3% (**)	36.306	27.710	51,9% (**)	↓
Net TGA	988	709	3,5% (*)	829	633	3,2% (*)	↓
TGA Karşılıklandırma Seviyesi			89,0%			90,0%	↑
PIYASA RİSKİ							
Ticari Portföy	60.632	43.518	24,3% (*)	63.862	48.742	24,9% (*)	↑
Kamu Borçlanma Senetleri	55.716	39.989	91,9% (***)	61.755	47.134	96,7% (***)	↑
Sabit Faizli Menkul Kıymetler	42.924	30.808	70,8% (***)	42.149	32.170	66,0% (***)	↓
DİBS İkinci El Piy. Faiz Oranı			26,0%			22,3%	↓
DİBS İkinci El Piy. Faiz Oynaklığı			0,3%			0,5%	↑
2009 Vadeli Eurobond Fiyatı (\$)		127,50		128,63			↑
İMKB-100 Endeksi (TL - cent)	18.625	1,34		20.191	1,54		↑
Yabancı Para Net Genel Poz.	375	269	1,1% (****)	-985	-752	-2,5% (****)	↑
Bilanço İçi YP Pozisyonu	-28	-20	-0,1% (****)	-2.490	-1.901	-6,4% (****)	↑
Bil. İçi YP Poz. (Endeksli Poz. Hariç)	-12.880	-9.244	-36,2% (****)	-13.613	-10.390	-35,0% (****)	↓
USD Kuru (TL)	1.393.278			1.310.219			↓
USD Kuru Oynaklığı			0,39%			0,36%	↓
YAPISAL FAİZ ORANI RİSKİ							
Takasbank O/N Faiz Oranı			25,8%			21,2%	↓
Faiz Marjı (Düzeltilmiş)			4,8%			7,2%	↑
Toplam MDC	106.844	76.785	42,8% (*)	113.159	86.367	44,2% (*)	↑
Kamu Menkul Kıy. Ortalama Vade			977 gün			966 gün	↓
1 Aylık Vade TL Açık	-10.306	-7.397	-29,0% (****)	-12.441	-9.495	-32,0% (****)	↑
1 Aylık Vade YP Açık	-31.273	-22.446	-88,0% (****)	-29.936	-22.847	-77,0% (****)	↓
3 Aylık Vade TL Açık	-4.620	-3.316	-13,0% (****)	-6.998	-5.341	-18,0% (****)	↑
3 Aylık Vade YP Açık	-8.529	-6.122	-24,0% (****)	-4.665	-3.561	-12,0% (****)	↓
LİKİDİTE RİSKİ							
Mevduat Tutarı	155.312	111.472	62,2% (*)	158.756	121.168	62,0% (*)	↓
(Vdsiz,+3 AyaKd.Vdli. Mvd)/Top.Mvd			85,3%			85,0%	↓
1 Ay. Vd.TL Açık (Sözleşme Vd. Göre)	-25.520	-18.317	-20,2% (****)	-31.739	-24.224	-24,2% (****)	↑
1 Ay. Vd.YPAçık (Sözleşme Vd. Göre)	-43.534	-31.246	-34,5% (****)	-46.291	-35.331	-35,2% (****)	↑
3Ay. Vd.TL Açık (Sözleşme Vd. Göre)	-48.844	-35.057	-25,9% (****)	-55.928	-42.686	-29,0% (****)	↑
3Ay. Vd.YPAçık (Sözleşme Vd. Göre)	-61.413	-44.078	-32,5% (****)	-62.073	-47.376	-32,2% (****)	↓
1 Ay.V.YP Açık/TCMB Rezervleri			92,9%			108,6%	↑

(*) : Toplam aktiflere oranla, (**) : Toplam kredilere oranla; (***) : Toplam ticari portföye oranla
 (****) : Toplam özkaynaklara oranla, (*****) : İlgili vade dilimindeki toplam yükümlülükler oranla

Değişim Yönleri: ↑ (Artış), ↓ (Azalış), ↔ (Sabit)

□ Düşük seviyede olumlu değişim
 □ Yüksek seviyede olumlu değişim

□ Düşük seviyede olumsuz değişim
 □ Yüksel seviyede olumsuz değişim

GENEL DEĞERLENDİRME

Bankacılık sisteminin risklilik düzeyi incelendiğinde, risklilik seviyesinin son yıllarda önemli ölçüde değişiklikler gösterdiği görülmektedir. İstisnalarla birlikte, son yıllarda faiz ve döviz kurlarında ve bunların oynaklıklarındaki azalma bankaların maruz kaldıkları piyasa risklerini önemli ölçüde azaltmış, sermayelendirme programının da etkisiyle kredi portföyünün yeniden gözden geçirilerek tahsili gecikmiş alacaklar (TGA) için önemli ölçüde karşılık ayrılması kredi riskinin azaltılmasına katkıda bulunmuştur. Yaşanan olumlu gelişmelere karşın bankaların az da olsa yabancı para açık pozisyonlarını arttırmaya başlamaları, faizlerin düşmesi ve kredi hacminin ve vadesinin uzamasıyla bankaların fonlama yapıları ile faiz-vade uyumsuzluğu olan plasmanlara yönelmeleri, kredi kartı plasmanlarındaki hızlı artışın kredi portföyünün kalitesinde olumsuz etkiler yapma ihtimali, mevduat garantisinin sınırlandırılması ve kamu borçlanmasındaki vade artışının bankaların likidite dengeleri açısından kritik bir konumda olması gibi hususlar bankaların çeşitli risklere karşı duyarlılıklarını artırıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Çeşitli risk türleri itibarıyla genel risklilik düzeyindeki gelişim, risk profilinin bileşenleri, banka gruplarının risklilik düzeyinin karşılaştırılması ve risk yoğunlaşmalarının yaşandığı alanlara ilişkin değerlendirmelere aşağıda yer verilmektedir.

Kredi Riski

Menkul kıymet getirilerinde geçtiğimiz yıllarda yaşanan düşüşlerin de etkisiyle, kredilerin hacminde ve aktif içerisindeki paylarında artış görülmektedir. Bu çerçevede, 2003 yılı başlarında 30 milyar USD civarında olan toplam kredi hacmi, Aralık 2003'te 47 milyar USD'ye, Mart 2004'te ise 54 milyar USD'ye ulaşmıştır. Söz konusu artış, 2003 yılındaki kur azalışlarının da ötesinde USD bazında önemli düzeyde reel bir artışı temsil etmektedir. Kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı da 2002 yılı sonundaki %23'lük seviyesinden Aralık 2003'te %27'ye, Mart 2004'te ise %28'e çıkmıştır. Diğer taraftan, sektördeki toplam TGA'ların azaldığı ve bunlar için ayrılan özel karşılıkların arttığı görülmektedir. Dolayısıyla net TGA tutarları önemli ölçüde azalmaktadır. Diğer taraftan, kullanılan kredilerde sektörel bazda yoğunlaşmalar bulunmakla birlikte, kredi büyüklüğü açısından var olan yoğunlaşmalar, bireysel kredilerdeki artış sebebiyle azalmaktadır. Ayrıca portföyün ortalama vadesinin uzadığı ve TL kredilerde artış olduğu gözlemlenmektedir. Kredi riskinin diğer kaynaklarından olan türev işlemlerde önemli düzeylerde artış olmasına rağmen, portföy büyüklüğünün görece küçüklüğü sebebiyle bu portföyün risk profiline etkisi sınırlı kalmaktadır.

Kredi portföyünün yapısı incelendiğinde, portföyün vade itibarıyla %57'sinin kısa vadeli, %57'sinin TL kredilerden oluştuğu görülmektedir. Kredilerde vadenin kısalığı ve büyük oranda TL cinsinden plasmanların yapılmış olması *kredi riskini* azaltıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bireysel kredilerdeki artışa paralel olarak azalma eğilimi göstermesine rağmen, portföyde halihazırda kredi büyüklüğü açısından önemli yoğunlaşmalar devam etmektedir. Örneğin müşteri sayısının %0,04'üne kullanılmış olan 1 trilyon TL'den büyük kredilerin toplam portföy içerisindeki payı %52 seviyesindedir. Kredi portföyü içerisinde en büyük pay %19 ile işletme kredilerine ait iken, bireysel kredilerdeki (tüketici kredileri ve kredi kartları) hızlı artış sonucu söz konusu kredilerin payı Aralık 2003 dönemindeki %25'lik değerinden Mart 2004'te %28'e çıkmıştır. Kredilerin sektörel dağılımı incelendiğinde ise en yüksek payın %42 ile sanayi sektörlerinde olduğu, bu sektörler içerisinde de birinci sırada %11'lik pay ile tekstil sektörünün geldiği görülmektedir. TGA olarak sınıflandırılan krediler incelendiğinde ise Mart 2004 dönemi itibarıyla net TGA tutarının 830 trilyon TL civarında olduğu, bu kredilerin karşılık ayrılma oranının %90, teminatlandırılma oranının ise %121 seviyesinde olduğu görülmektedir. TGA'lar içerisinde en yüksek paya sahip olan sektörlerin, takibe dönüşüm oranları yüksek ve canlı krediler içerisinde de en yüksek paya sahip sektörler olan tekstil, toptan ve perakende ticaret ve gıda sektörleri olduğu görülmektedir. Söz konusu üç sektörün TGA içerisindeki payı %42, canlı krediler içerisindeki payı ise %27'dir.

Kredi portföyü banka grupları itibarıyla incelendiğinde, portföyün aktifteki payının kamu bankalarında %16 iken özel bankalarda %34 seviyesinde bulunduğu görülmektedir. Kalkınma ve yatırım bankaları ile yabancı bankalarda ise aynı oran %40-50 seviyelerindedir. Diğer taraftan kamu bankalarında %100'e yakın olan TGA'ların karşılıklandırılma seviyeleri, kalkınma ve yatırım bankalarında %90, diğer bankalarda ise %81 seviyesindedir.

Sektörün çeşitli risk faktörlerine karşı duyarlılıkları incelendiğinde,

- takibe dönüşüm oranı yüksek olan az sayıda sektöre kullanılan kredilerin toplam krediler içerisindeki payının yüksek olması,
- kredi büyüklüğü açısından yoğunlaşmaların devam ediyor olması,
- kredi kartlarındaki hızlı artışa paralel olarak bu kredilere ilişkin kredi kalitesindeki olumsuz gelişmelerin yaşanması ihtimali gibi hususlar

kredi riskini artırıcı unsurlar,

- bireysel kredilerdeki artışa paralel olarak portföyün ortalama temerrüt riskinin azalması,

- kredi portföyünün genelde kısa vadeli ve TL kredilerden oluşması ve TL kredilerin oranındaki artış,
 - TGA olarak sınıflandırılan kredilerin teminat ve karşılık oranlarının oldukça yüksek olması gibi hususlar da
- kredi riskini azaltıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Piyasa Riski

a) Faiz Oranı Riski

Borçlanma faizlerinde yaşanan düşüslere rağmen menkul kıymetlerin bankacılık sektörü bilançosundaki payı artış eğilimine devam etmektedir. Bu kapsamda, 2002 yılı sonunda %41 seviyesinde olan bu oran Aralık 2003'te %43'e, Mart 2004'te ise %44'e yükselmiştir. Piyasa riskinin temel kaynağı olan ticari portföyün (alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır menkul kıymetler) payı ise hızlı bir artış ile 2002 yılı sonundaki %18 seviyesinden Aralık 2003'te %24'e, Mart 2004'te ise %25'e ulaşmıştır. Diğer taraftan, faiz oranı riski doğuran türev işlemlerin tutarlarında da artış görülmekte olup, 2002 yılı sonunda toplam aktiflere oranla %12 seviyesinde olan türev işlemler Aralık 2003 itibarıyla %14, Mart 2004 itibarıyla da %15 seviyelerine ulaşmıştır. Sistemin faiz oranı riskine tabi tutarı bu şekilde artarken, piyasaların risklilik seviyesinde ise geçmiş yıllara göre önemli azalmalar olmuştur. Örneğin, Kasım 2000 krizinde %30 seviyelerine, Şubat 2001 krizinde de %80 seviyelerine ulaşmış olan ikinci el DİBS piyasası faiz oranı oynaklıkları¹ 2004 yılı başlarında %1'den daha düşük oranlarda seyretmiştir. Ancak Mayıs ayı içerisinde söz konusu oynaklıklarda az da olsa sıçramalar yaşanmıştır.

Bankaların faiz oranı riskine tabi pozisyonları incelendiğinde, genelde uzun pozisyonda çalıştıkları, bu sebeple faiz artışlarından olumsuz etkilenecekleri, uzun pozisyonların çoğunluğunun (%73) serbest menkul kıymetlerden oluştuğu görülmektedir. Türev işlemlerin ise uzun pozisyonlar içerisinde %15, kısa pozisyonlar içerisinde ise %67'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan opsiyon pozisyonlarının artmakta olduğu görülmektedir. Ticari portföyün yapısı incelendiğinde ise portföyün %41'inin YP cinsinden menkul kıymetlerden, %66'sının sabit faizli menkul kıymetlerden oluştuğu görülmektedir. DİBS'lerin portföyün %79'unu, ülkemiz Hazinesince ihraç edilen Eurobond'ların ise portföyün %17'sini oluşturduğu görülmektedir. Portföyün tamamına yakınının kamu menkul kıymetlerinden oluşması sebebiyle portföy konsantrasyon seviyesinin yüksek olduğu ve bu hususun piyasa riskini artırıcı bir unsur olduğu değerlendirilmektedir.

Piyasa riskleri banka grupları bazında incelendiğinde, tüm banka gruplarında kamu menkul kıymetlerinin toplam ticari portföyün tamamına yakınına oluşturması dolayısıyla piyasa riskine ilişkin konsantrasyon riski tüm banka grupları için aynı derecede önem arz etmektedir. Diğer taraftan, Eurobond'ların toplam ticari portföy içerisinde oranları özel bankalarda %22, kamu bankalarında %12 olup, sektör ortalaması %17'dir.

Sektörün çeşitli risk faktörlerine karşı duyarlılıkları incelendiğinde,

- son dönemdeki ekonomik gelişmeler paralelinde faiz oranlarının ve oynaklıklarının azalması
- faiz oranı riskini azaltıcı unsur,
- ticari portföyün tamamına yakınının kamu menkul kıymetlerinden oluşması,
 - menkul kıymet piyasalarının yeterince gelişmemiş olması dolayısıyla ekonomik ve siyasi gelişmelerin piyasa faizlerinin oynaklığını artırabileceği ve piyasa likiditesini azaltabileceği hususu,
 - doğrusal olmayan bir getiri yapısına sahip opsiyon işlemlerindeki artış da faiz oranı riskini artırıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

¹ Aynı gün valörlü ağırlıklı ortalama bileşik faizin 10 günlük hareketli ortalama oynaklıkları.

b) Hisse Senedi Pozisyon Riski

Ticari portföy içerisindeki payı %2,5 seviyelerinde olan hisse senetleri ve yatırım fonları, bankaların risk profilleri içerisinde oldukça küçük bir yer teşkil etmektedirler. Daha çok İMKB’de işlem gören hisse senetlerinden oluşan hisse senetleri portföyünün yarısı ana endekslere dahil hisse senetlerinden oluşmaktadır. Bu husus hisse senedi pozisyon risklerinin büyük bir kısmının ana endekslerdeki değişim ile açıklanabilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu çerçevede, İMKB-100 endeksinin tarihsel gelişimi incelendiğinde, son bir kaç yıl içerisinde önemli iniş ve çıkışların yaşandığı, 2003 yılı sonlarında başlayan çıkışın ise Nisan 2004 döneminde tersine döndüğü görülmektedir. Diğer taraftan, kriz dönemlerinde %4-5 seviyelerine yükselen günlük getiri oynaklıkları² son dönemlerde %1,5 seviyesinin altında oluşmaktadır. Hisse senetleri portföyü banka grupları bazında incelendiğinde, özellikle özel ve yabancı bankalarda yabancı ülke borsalarında işlem gören hisse senetleri, toplam hisse senetlerinin sırasıyla %39 ve %28’ini oluşturmaktadır.

Sektörün çeşitli risk faktörlerine karşı duyarlılıkları incelendiğinde,

- son dönemdeki ekonomik gelişmeler paralelinde hisse senedi getiri oynaklıklarının azalması,
- hisse senetleri ve yatırım fonlarının ticari portföy içerisindeki payının sınırlı olması

hisse senedi pozisyon riskini azaltıcı unsurlar,

- hisse senedi portföyünün büyük kısmının tek bir piyasada (İMKB) işlem gören menkul kıymetlerden oluşması,
- hisse senedi piyasalarının yeterince gelişmemiş olması dolayısıyla ekonomik ve siyasi gelişmelerin piyasa getirilerinin oynaklığını artırabileceği ve piyasa likiditesini azaltabileceği hususu da

hisse senedi pozisyon riskini artırıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

c) Kur Riski

Sektörün yabancı para pozisyonuna bakıldığında, sistemin toplam açığının son yıllara göre önemli ölçüde azalmasına rağmen, 2004 yılı başlarından itibaren artmaya başladığı ve 7 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla 500 milyon USD civarında gerçekleştiği görülmektedir. Açığın genelde bilanço içi pozisyonlardan kaynaklandığı ve bilanço dışı vadeli işlemlerin açığı azaltıcı özellik gösterdiği görülmektedir. Bu çerçevede, 7 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla bilanço içi açık pozisyonun 1 milyar USD civarında gerçekleştiği görülmektedir. Diğer taraftan, yaklaşık 8,5 milyar USD civarında olan dövizde endeksli pozisyonların da açık tutarının az olmasında önemli etkileri olmaktadır.

Bankacılık sektörünün yabancı para pozisyonunun para cinsleri bazında incelenmesi neticesinde, sektörün yabancı para varlık ve yükümlülüklerinin büyük oranda USD ve EUR cinsinden olduğu ve bunun doğal bir sonucu olarak da para cinsleri bazında en fazla açığın yine bu para cinslerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu sebeple, sistemin en fazla USD ve EUR kurlarında yaşanacak olumsuz gelişmelere karşı kırılgan olduğu görülmektedir.

² İMKB-100 endeksinin günlük getirilerinin 10 günlük hareketli ortalama oynaklıkları.

Bu açıdan, döviz kurlarında meydana gelen gelişmeler incelendiğinde, son yıllara göre azalış göstermekle birlikte, Mart 2004 sonundan itibaren USD ve EUR kurlarında ve bu kurlara ilişkin oynaklıklarda artış gözlemlenmektedir. Kurların artış eğiliminde devam etmesi açık pozisyonda çalışan bankaların zarar yazmaya devam etmesi sonucunu doğuracak, kur oynaklıklarının artması da zarar riskini yükseltecektir.

Sektörün çeşitli risk faktörlerine karşı duyarlılıkları incelendiğinde,

- son dönemdeki ekonomik gelişmeler paralelinde kur getiri oynaklıklarının azalması,
- önceki yıllara göre yabancı para pozisyonunun oldukça sınırlı seviyelerde olması kur riskini azaltıcı unsurlar,
- yabancı para pozisyonların artmaya başlaması,
- bilanço içi yabancı para açıkların vadeli işlemler ile kapatılması da kur riskini artırıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Yapısal Faiz Oranı Riski

Bankacılık sektöründe, plasmanların yeniden fiyatlama tarihlerinin, toplanan fonların yeniden fiyatlama tarihinden uzun olması sonucu, faiz düşüşleri bankaların kaynak maliyetlerine daha hızlı yansırken, plasmanların faiz getirisinin nispeten yavaş azalması, kur değişimlerinden kaynaklanan kambiyo kar/zararlarındaki değişimin de etkisiyle, düzeltilmiş net faiz marjının³ artmasına yol açmıştır. Faiz oranlarındaki değişimlerin bankaların faiz gelir ve giderlerine etkisi analiz edildiğinde, faiz oranlarının 2003 yılı başlarından itibaren azalmaya başlaması ve Aralık 2003'teki %60'lar seviyesinden 2003 yılı sonunda %25'lere, Mart 2004 döneminde de %20'lere gerilemesi bankaların net faiz gelirlerinin artması sonucunu doğurmuştur. Bu kapsamda, 2003 yılı içerisinde %5 seviyesinde oluşan düzeltilmiş net faiz marjları 2004 yılı içerisinde %7 seviyelerine çıkmıştır.

Bankaların varlık ve yükümlülükleri faize duyarlılıkları açısından incelendiğinde, yabancı kaynakların büyük kısmının sabit faizli kalemlerden oluştuğu, aktifte ise sabit faizli plasmanların oranının daha az olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, bankaların varlık ve yükümlülük kalemleri arasında yeniden fiyatlama tarihlerinin farklılaşmasından kaynaklanan uyumsuzluklar incelendiğinde, sektörün net faiz gelirlerinin, 3 aya kadarlık vadede faiz artışlarına, daha uzun vadelerde ise faiz azalışlarına karşı duyarlı olduğu görülmektedir. Bu duyarlılık YP kalemlerde daha yüksek, TP kalemlerde ise daha düşüktür.

Sektörün çeşitli risk faktörlerine karşı duyarlılıkları incelendiğinde,

- son dönemdeki ekonomik gelişmeler paralelinde faizlerin azalması, yapısal faiz oranı riskini azaltıcı unsur,
- kamu borçlanmasında ve kredilerde vadenin uzamasına paralel olarak, aktifte sabit faizli uzun vadeli plasmanların artmaya başlaması da yapısal faiz oranı riskini artırıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

³ Faiz gelir ve giderleri ile kambiyo kar/zararlarının, getirili aktif ve pasiflerine oranlanması yoluyla hesaplanmıştır.

Likidite Riski

Bankacılık sektörünün likidite riski, varlık ve yükümlülüklerin sözleşmelerde yer alan vade ve tutarlarda nakde dönüşeceği varsayımı altında incelendiğinde, varlık ve yükümlülük gruplarının tamamına yakınının TL, USD ve EUR cinsinden olduğu, buna paralel olarak likidite açıklarının da daha çok TRL ve USD cinsinden oluştuğu görülmektedir. Diğer taraftan, Mart 2004 döneminde, Aralık 2003 dönemine kıyasla 6 aydan kısa vadeli TL kalemlerde azalış yaşanmıştır.

Sektörün likidite açıklarının, pasifte önemli tutarlara ulaşan mevduatın sözleşmeye dayalı vadesinin kısa olmasına rağmen, aktifte önemli tutarlara ulaşan menkul kıymetlerin vadelerinin uzun olması sebebiyle oluştuğu ancak bu analizde, mevduatların önemli bir kısmının kötü durumlarda dahi çekilmediği ve ticari portföy içerisinde yer alan menkul kıymetlerin vadelerinden önce ikincil piyasalarda nakde çevrilebileceği hususunun da dikkate alınması gerektiği değerlendirilmektedir. Ayrıca likidite açığında en fazla artışın, 1 aya kadarlık vade diliminden 3 aya kadarlık vade dilimine geçişte TL cinsinden likidite açığında yaşandığı görülmektedir.

Likidite açıklarının, bankaların mevduat büyüklüklerine göre değerlendirilmesi durumunda ise, mevduatın kısa vadede yoğunlaşmasına paralel olarak, mevduat toplayan bankalarda ölçek⁴ arttıkça sözleşmeye dayalı likidite açıklarının arttığı, kalkınma ve yatırım bankalarında ise likidite fazlasının bulunduğu görülmektedir.

Ayrıca, yabancı para likiditesinin, genel likidite seviyesine benzer bir yapıda olduğu ve YP likidite açığının daha çok büyük ve orta ölçekli mevduat bankalarından kaynaklandığı görülmektedir.

Sektörün çeşitli risk faktörlerine karşı duyarlılıkları incelendiğinde,

- çeşitlendirilmiş fon kaynağı olarak mevduatın görece büyüklüğü,
- mevduatın önemli bir kısmının kötü durumlarda dahi çekilmemesi,
- vadesinden önce nakde dönüştürülebilir olan ticari portföyün aktif içerisindeki payının artması,

likidite riskini azaltıcı unsurlar,

- mevduat garantisinin sınırlandırılmasına bağlı olarak çok sınırlı düzeyde de olsa mevduat çekilişlerinin muhtemel olması,
- kamu borçlanmasında vadenin uzaması,
- menkul kıymetlerin görece önemi sebebiyle bu kıymetlere ilişkin piyasalarda yaşanacak aksaklıkların likidite problemlerine sebep olabilecek olması da

likidite riskini artırıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

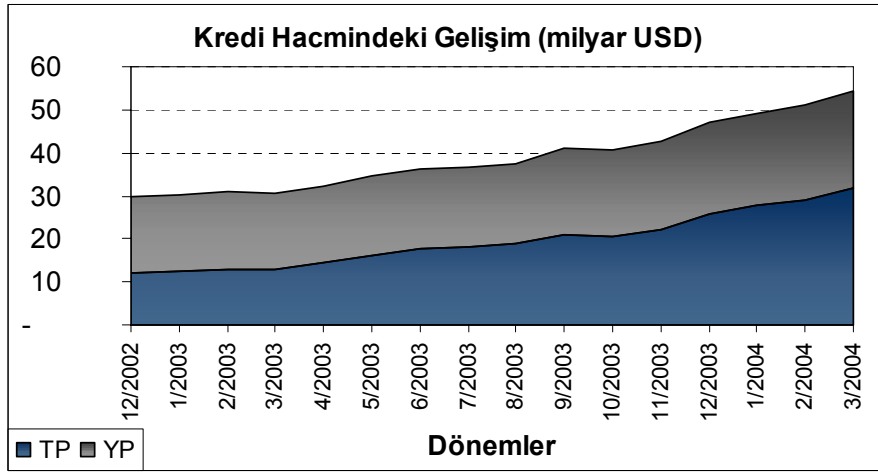
⁴ Likidite riski analizinde ölçek olarak toplam mevduat tutarı kullanılmıştır.

1. KREDİ RİSKİ

A. KREDİ HACMİNDEKİ GELİŞİM

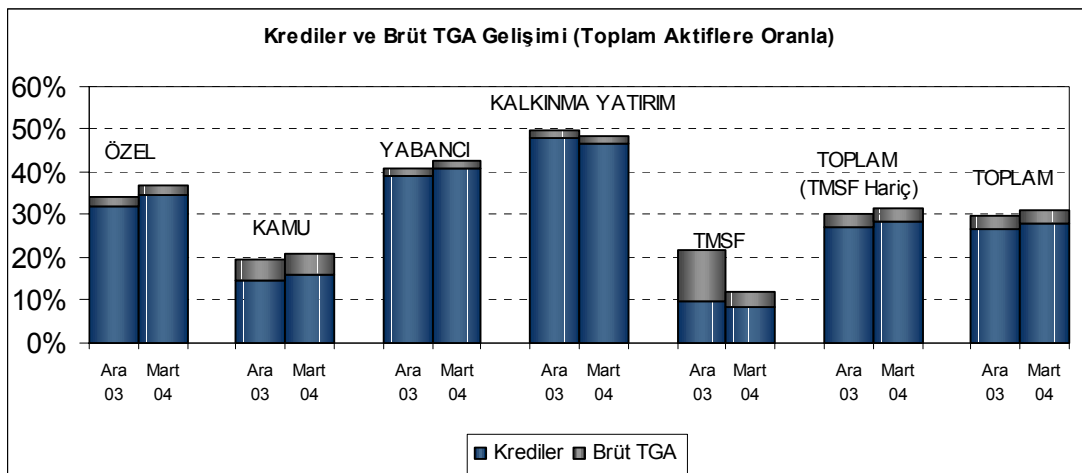
DİBS faiz oranlarında geçtiğimiz yıldan bu yana yaşanan düşüşlerin de etkisiyle bankaların kullandıkları kredilerin tutarında ve bu kredilerin aktif içerisindeki payında artış gözlemlenmektedir. Bu çerçevede, Aralık 2003 döneminde 66 katrilyon TL olan toplam krediler tutarı, Mart 2004 döneminde 72 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. İki dönem arasında USD kurundaki azalışın da etkisiyle kredi hacmindeki USD cinsinden artış, TL cinsinden artışa göre daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, Aralık 2003 dönemindeki tutar 47 milyar USD iken, Mart 2004 döneminde bu tutar 54 milyar USD'ye yükselmiştir. Diğer taraftan Nisan ve Mayıs aylarındaki kur artışlarının bu durumu tersine çevireceği açıktır. Kredi hacminin gelişimi USD bazında Grafik 1'de gösterilmektedir.

Grafik 1: TP ve YP kredi hacminin gelişimi

Kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı incelendiğinde, özel bankalarda %35'ler civarında olan bu payın kamu bankalarında %20'ler civarında gerçekleştiği, en büyük oranın ise %49 ile kalkınma ve yatırım bankalarında olduğu görülmektedir. Aralık 2003 dönemine göre kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı gruplar itibarıyla incelendiğinde, kalkınma yatırım bankaları dışında tüm gruplarda artış olduğu, tahsili gecikmiş alacakların (TGA) payının ise TMSF bankaları dışında değişmediği görülmektedir. Kredilerin ve TGA'ların aktif içerisindeki paylarının gelişimi Grafik 2'de gösterilmektedir.

Grafik 2: Krediler ve brüt TGA'nın toplam aktifler içerisindeki payı

B. KREDİ PORTFÖYÜNÜN YAPISI

Kredi portföyünün yapısı incelendiğinde kredilerin yarısından fazlasının 1 yıldan kısa vadeli ve yine yarısından fazlasının TL cinsinden olduğu görülmektedir. Kredilerde vadenin kısalığı ve büyük oranda TL cinsinden plasmanların yapılmış olması *kredi riskini* azaltıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Portföyün vade-para cinsi bileşeni açısından en büyük kısmı kısa vadeli TL kredilerden oluşmaktadır. Vade ve para cinsi dağılımları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Kredilerin vade ve para cinsi dağılımı (%)

KREDİLERİN VADE ve PARA CİNSİ DAĞILIMI	Aralık 2003	Mart 2004
Kısa Vadeli Toplam	57	57
- TL	38	39
- YP	19	18
Orta ve Uzun Vadeli Toplam	43	43
- TL	16	18
- YP	27	25
Toplam	100	100
- TL	53	57
- YP	47	43

Kredi portföyünün büyüklük ve müşteri sayısı incelendiğinde, kredilerin önemli bir kısmının az sayıda müşteriye verilen büyük tutarlı kredilerden oluştuğu görülmektedir. Kredi büyüklüğüne ilişkin söz konusu yoğunlaşmalar, kredi riskini artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Kredilerin büyüklük ve müşteri dağılımları Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: Kredilerin büyüklük ve müşteri sayısı dağılımı

KREDİ TUTARI	Müşteri Sayısı (%)		Kredi Toplamı (%)	
	Ara 2003	Mart 2004	Ara 2003	Mart 2004
1 TRİLYON TL'DEN BÜYÜK KREDİLER	0,04	0,04	56,25	51,88
501 MİLYAR TL İLE 1 TRİLYON TL ARASINDAKİ KREDİLER	0,02	0,02	4,40	4,80
101 MİLYAR TL İLE 500 MİLYAR TL ARASINDAKİ KREDİLER	0,11	0,12	7,43	8,00
50 MİLYAR TL İLE 100 MİLYAR TL ARASINDAKİ KREDİLER	0,15	0,18	3,10	3,91
50 MİLYAR TL'DEN KÜÇÜK KREDİLER	99,68	99,63	28,82	31,41
GENEL TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00

Kredi türleri arasında portföy içerisinde payı en fazla olan kalemler %19 ile işletme kredileri ve %16 ile ihracat kredileri olurken, tüketici kredileri ve kredi kartlarının toplam payı da %28’dir. Ayrıca tüketici kredileri ile kredi kartlarının payında da iki dönem arasında artış gözlenmektedir. Tüketici kredileri ve kredi kartlarındaki artışın, kredi portföyündeki yoğunlaşmayı azaltacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, bu kredi türlerindeki hızlı artışın, bankalarca kredi kalitesine yönelik olarak yapılacak değerlendirmelerde aksaklıklara sebep olabileceği ve bu kredilerdeki temerrüt riskini artırabileceği düşünülmektedir. Ancak tüketici kredileri ve kredi kartlarının takibe dönüşüm oranlarının, kredi portföyünün ortalama takibe dönüşüm oranlarından düşük olması sebebiyle bu kredi türlerindeki artışın, portföyün toplam temerrüt riskini düşürebileceği değerlendirilmektedir. Kredilerin türler itibarıyla dağılımı Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4: Kredi türlerinin oransal payları (%)

KREDİ TÜRLERİ	Aralık 2003	Mart 2004
İşletme Kredileri	13,1	18,8
Tüketici Kredileri	14,0	16,8
-Konut	1,4	1,9
-Otomobil	6,2	7,3
-Diğer	6,4	7,8
İhracat Kredileri	17,5	16,2
Kredi Kartları	10,9	11,1
Fon Kaynaklı Krediler	7,4	7,1
Diğer Yatırım Kredileri	3,3	3,2
İhtisas Kredileri	2,2	2,7
İhracat Garantili Yatırım Kredileri	2,7	2,4
İskonto ve İştira Senetleri	0,7	0,6
Kıymetli Maden Kredileri	0,3	0,3
Müşteri Adına Menkul Değer Alım Kredileri	0,0	0,1
Faktoring İşlemlerinden Alacaklar	0,1	0,0
İthalat Kredileri	0,0	0,0
Diğer Krediler	27,8	20,5
TOPLAM KREDİLER	100,0	100,0

Kredilerin sektörlere göre dağılımları incelendiğinde ise kredilerin en fazla %42'lik pay ile sanayi sektörüne kullanıldığı görülmektedir. Diğer taraftan, Aralık 2003 dönemine göre tüm sektörlere kullanılan kredilerde USD bazında bir artış gözlemlenirken en fazla artış yine sanayi sektöründe olmuştur. Ayrıca takibe dönüşüm oranları⁵ incelendiğinde, en yüksek oranın %10 ile sanayi sektöründe gerçekleşmiştir. Kredilerin sektörlere göre dağılımları ve diğer bilgiler Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5: Kredilerin sektörlere göre dağılımı (Mart 2004)

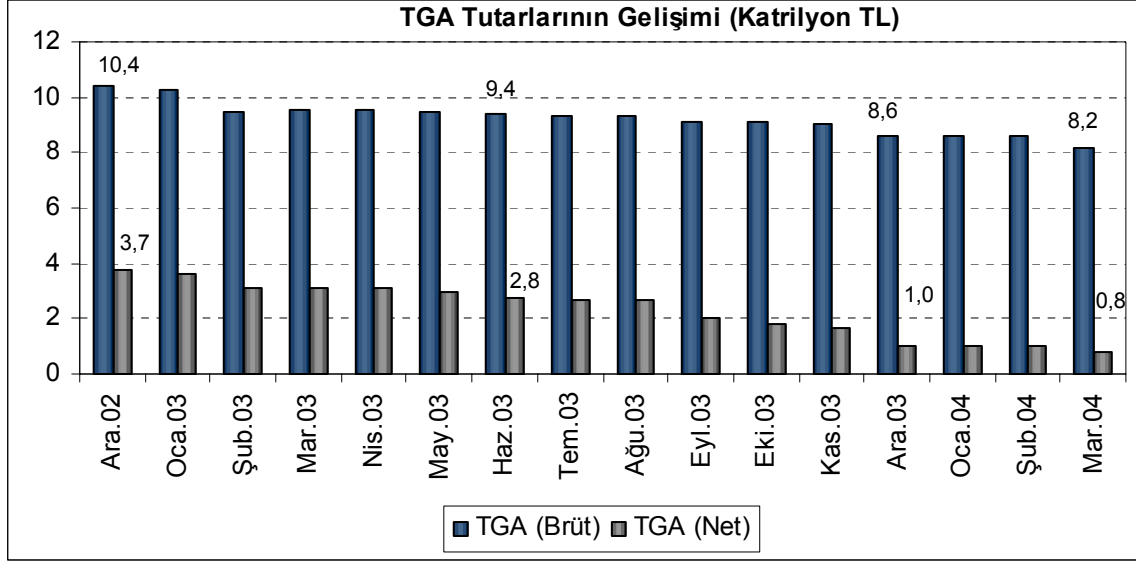
SEKTÖRLER	Yüzde Pay (%)	Aralık 2003'e Göre Reel Değişim (%)	TGA/Toplam Krediler (%)
TARIM	4,4	6,3	7,0
SANAYİ	42,0	8,3	10,4
HİZMETLER	34,6	6,3	6,1
DİĞER	19,0	26,4	0,8
TOPLAM	100,0	10,5	6,4

⁵ TGA/(TGA+Canlı Krediler)

C. TAKİPTEKİ ALACAKLARIN GELİŞİMİ

TGA'lar incelendiğinde, dönemler itibarıyla brüt TGA tutarları azalırken aynı zamanda TGA'lar için ayrılan karşılık tutarları da artış göstermiş ve dolayısıyla net TGA tutarlarında oldukça önemli düzeylerde azalış ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, Aralık 2003 döneminde 1 katrilyon TL civarında olan net TGA tutarları Mart 2004 döneminde 0,8 katrilyon TL civarına gerilemiştir. Brüt ve net TGA tutarlarının gelişimi Grafik 3'te ve Tablo 6'da yer almaktadır.

Grafik 3: TGA tutarlarının gelişimi

TGA'ların gruplara göre dağılımı incelendiğinde, kredi hacmine paralel olarak, TGA'ların 4,4 katrilyon TL'sinin kamu bankalarında, 3,2 katrilyon TL'sinin ise özel bankalarda olduğu görülmektedir. Söz konusu tutarlara yüksek seviyede karşılık ayrıldığı için net TGA tutarları oldukça düşük seviyelerde bulunmaktadır. Karşılık seviyesi incelendiğinde sektörde TGA'ların %90'ına karşılık ayrıldığı, bu oranın kamu bankalarında yaklaşık %100 olurken, özel bankalarda ise %80'ler civarında gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 6: Takipteki alacakların gelişimi

KALEMLER	Takipteki Alacaklar (Brüt)		Takipteki Alacaklar Karşılığı		Karşılıklar/Brüt TGA	
	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04
KAMU	4.299.905	4.378.579	4.197.930	4.280.592	98%	98%
ÖZEL	3.200.305	3.238.183	2.561.319	2.624.820	80%	81%
YABANCI	123.165	129.115	96.717	103.503	79%	80%
KALK. VE YAT.	180.200	175.602	162.730	158.616	90%	90%
TMSF	825.083	232.278	621.934	157.708	75%	68%
TOPLAM	8.628.658	8.153.757	7.640.630	7.325.239	89%	90%

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere takibe dönüşüm oranları sanayi sektörü için %10,4, hizmetler sektörü için %6,1 ve tarım sektörü için %7,0 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı analizin alt sektörler için yapılması durumunda ortaya çıkan, TGA içerisinde en yüksek paya sahip ilk 5 sektöre ilişkin veriler Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7:TGA içerisinde en yüksek paya sahip alt sektörler

SEKTÖRLER	Ara.03			Mar.04		
	TGA İçindeki Payı (%)	TGA / Toplam Krediler (%)	Nakit Krediler İçindeki Payı (%) ve Sıralaması	TGA İçindeki Payı (%)	TGA / Toplam Krediler (%)	Nakit Krediler İçindeki Payı (%) ve Sıralaması
TEKSTİL SANAYİ	18,3	12,5	10,8 (1)	21,2	12,3	10,3 (1)
TOPTAN, PERAKENDE TİC., KOMİSYONC. MOTORLU ARAÇ SERVİS HİZMETLERİ	20,8	15,5	9,6 (2)	11,3	7,2	10,3 (2)
GIDA, MEŞRUBAT VE TÜTÜN SANAYİ	9,5	10,6	6,8 (3)	9,9	9,8	6,2 (3)
DİĞER METAL DIŞI MADENLER SANAYİ	5,2	15,1	2,5 (15)	7,0	15,5	2,6 (13)
İNŞAAT	5,0	7,0	5,6 (6)	5,2	5,9	5,6 (4)

TGA içerisindeki kredilerin büyük çoğunluğunu oluşturan sektörlerin takibe dönüşüm oranları da görece olarak yüksek seviyelerdedir. Diğer taraftan, söz konusu sektörlerde verilen kredilerin takibe dönüşmemiş nakdi krediler içerisinde de en fazla kredi kullanılan sektörler olması kredi riskini artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

TGA'lara ilişkin teminat verileri incelendiğinde, daha çok ikinci ve üçüncü grup teminatların yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, toplam teminatların tutarının toplam TGA tutarından fazla olması, söz konusu kredilerden sağlanacak tahsilatların oranını artırabilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir. TGA'lara ilişkin teminat bilgileri Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8: TGA'lar ve teminat bilgileri (Mart 2004)

KALEMLER	Brüt Bakiye (milyar TL)	Toplam Teminat/Kredi (%)
TOPLAM DONUK ALACAKLAR	8.153.757	120
a) I. Grup Teminata Sahip Olanlar ⁶	60.786	49
b) II. Grup Teminata Sahip Olanlar ⁷	3.468.085	122
c) III. Grup Teminata Sahip Olanlar ⁸	2.768.379	195
d) IV. Grup Teminata Sahip Olanlar ⁹	217.827	79
e) Teminatsız Olanlar	1.638.680	-
YENİDEN YAPILANDIRILAN ALACAKLAR	3.176.228	-
YENİ İTFA PLANINA BAĞL. ALACAKLAR	940.705	-

⁶ Nakit, mevduat, Hazine tarafından veya Hazine kefaletiyle ihraç edilen bono ve tahviller, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler.

⁷ Altın ve diğer kıymetli madenler, borsaya kote edilmiş hisse senetleri, özel sektör tahvilleri, Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları, OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri, kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları, ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri, müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri.

⁸ Ticari işletme rehni, ihracat vesaiki, taşıt rehni, uçak veya gemi ipoteği, kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri.

⁹ İlk üç grup dışında kalan teminat türleri.

Sonuç olarak, bankacılık sekt6rünün TGA'lar için yüksek oranda karşılık ayırdığı ve TGA'larda teminatların kredileri karşılama oranının oldukça yüksek olduğu g6rlmektedir. Bu sebeple, sistemin TGA'lardan dolayı, karşılıkların 6tesinde ilave zarar realize etme riskinin sınırlı olduğu değerlendirilmektedir.

D. KREDİ RİSKİNE İLİŞKİN DİĞER HUSUSLAR

Bilindiği üzere, bankalar sadece krediler ve diğer alacaklar (ters repo alacakları, piyasalardan alacaklar, vd.) portföyleri dolayısıyla kredi riskine maruz kalmamaktadırlar. Bunun yanında, menkul kıymet portföyleri¹⁰ ve vadeli işlemler de bankalar için kredi riski doğurmaktadır. Ancak vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetlerin çoğunun kamu menkul kıymetlerinden oluşması ve vadeli işlemlerinin çoğunun 1 yıldan kısa vadeli olması söz konusu işlemler dolayısıyla tutulması gereken sermaye tutarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Nitekim, söz konusu işlemler dolayısıyla hesaplanan sermaye yükümlülüğünün, toplam sermaye yükümlülüğü içerisindeki payı %0,3-0,4 civarındadır. Diğer taraftan, vadeli işlemlerin içerdiği kredi riskinin değerlendirilmesinde bu işlemlerin ne kadarının organize olmayan piyasalarda yapıldığı hususunun da dikkate alınması gerekmektedir.

¹⁰ Alım-satım ve satılmaya hazır menkul kıymetlerin kredi riski piyasa riski içerisinde hesaplanan spesifik risk ile, vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetlerin kredi riski ise risk ağırlıklı varlıklar içerisinde hesaplanmaktadır. Spesifik riske ilişkin hususlara ilerleyen kısımlarda yer verilecektir.

2. PİYASA RİSKİ

A. GENEL DEĞERLENDİRME

Bankaların yasal sermaye yükümlülüklerinin risk türleri itibarıyla incelenmesi durumunda, kredi riski yanında piyasa riski sermaye yükümlülüğünün de önemli büyüklüklere ulaştığı görülmektedir. Ancak sistemin yüksek düzeyde bulunan sermaye yeterliliği oranı sayesinde, kredi ve piyasa riski sermaye yükümlülükleri toplam özkaynağın %39'u tarafından karşılanabilmektedir. Bu tutar içerisinde %22'lik kısım kredi riskine karşılık tutulan özkaynak olurken, %17'lik kısım ise piyasa riski karşılığında tutulan özkaynak tutarıdır. Piyasa riski için ayrılan sermaye yükümlülüğü toplam sermaye yükümlülüğünün %44'ünü oluşturmaktadır. Banka grupları itibarıyla, sermaye yükümlülüğünün kredi ve piyasa riski arasındaki dağılımı Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9: Yasal sermaye yükümlülüğünün dağılımı (Mart 2004) (%)

	KAMU	ÖZEL	KALK. Y.	YABANCI	TMSF	TOPLAM
Kredi Riski Sermaye Yükümlülüğü	12	28	8	22	-25	22
Piyasa Riski Sermaye Yükümlülüğü	9	23	7	17	-14	17
Serbest Sermaye	79	49	85	61	139	61

Diğer taraftan, piyasa riskinin toplam yasal yükümlülükler içerisindeki yerinin değerlendirilmesinde, kamu menkul kıymetlerinin kredi riskinin (risk ağırlıklı varlıklar içerisinde ve spesifik risk hesaplanmasında) sıfır olarak dikkate alındığı hususunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bilindiği üzere, piyasa riski sermaye yükümlülüğü,

- piyasa faiz oranlarındaki muhtemel değişimler sebebiyle maruz kalınan *faiz oranı genel piyasa riskinden*,
- borçlunun kredi değerliliğindeki muhtemel değişimler sebebiyle maruz kalınan *faiz oranı spesifik riskinden*,
- faiz oranlarındaki değişimlerden etkilenen opsiyonlar dolayısıyla maruz kalınan *faiz oranı opsiyon riskinden*,
- hisse senetleri endekslerinin fiyat değişimleri sebebiyle maruz kalınan *hisse senedi genel piyasa riskinden*,
- ihraç eden tarafa özel koşullardan kaynaklanan *hisse senedi spesifik riskinden*,
- hisse senedi fiyat değişimlerden etkilenen opsiyonlar dolayısıyla maruz kalınan *hisse senedi opsiyon riskinden*,
- kurlardaki değişimler dolayısıyla maruz kalınan *döviz kurları genel piyasa riskinden ve*
- kurlardaki değişimlerden etkilenen opsiyonlar dolayısıyla maruz kalınan *döviz kuru opsiyon riskinden*

oluşmaktadır.

Piyasa riski sermaye yükümlülüğünün bileşenleri incelendiğinde, bu tutarda en büyük payın %61 ile faiz oranı genel piyasa riski olduğu, kur riskinin ise %22'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir. Yukarıdaki açıklamaya paralel olarak, piyasa riski sermaye yükümlülüğü bileşenlerinin değerlendirilmesinde kamu menkul kıymetleri için spesifik riskin sıfır olarak dikkate alındığı hususu da göz önüne alınmalıdır. Bileşenler banka grupları itibarıyla incelendiğinde ise kamu bankalarında en fazla payın faiz oranı riskinden geldiği, özel bankalarda ise hisse senedi pozisyonu risklerinin önemli seviyelerde olduğu

görülmektedir. Ayrıca son dönemlerde artış trendine giren opsiyon işlemleri dolayısıyla, özel bankaların bu işlemler dolayısıyla yasal yükümlülüklerinin %1'i oranında sermaye ayırdıkları görülmektedir. Banka grupları itibarıyla sermaye yükümlülüğü bileşenleri Tablo10'da yer almaktadır.

Tablo 10: Piyasa riski sermaye yükümlülüğü bileşenleri (Mart 2004) (%)

	KAMU	ÖZEL	KALK. Y.	YABANCI	TMSF	TOPLAM
Faiz Oranı Riski	89,6	61,4	20,8	44,4	29,5	62,4
-Genel Piyasa Riski	89,6	59,2	20,3	42,5	29,5	60,7
-Spesifik Risk	0,0	1,4	0,5	1,9	0,0	1,1
-Opsiyon Riski	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,6
Hisse Senedi Pozisyon Riski	0,8	18,7	25,5	0,1	12,8	15,2
-Genel Piyasa Riski	0,5	10,9	13,3	0,1	6,4	8,7
-Spesifik Risk	0,3	7,8	12,2	0,0	6,4	6,4
-Opsiyon Riski	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kur Riski	9,5	19,8	53,7	55,5	57,7	22,3
-Genel Piyasa Riski	9,5	19,7	53,7	55,5	57,7	22,2
-Opsiyon Riski	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

B. FAİZ ORANI RİSKİ

Faiz oranı genel piyasa riskine tabi pozisyonlar incelendiğinde, bankaların tek yönlü kısa pozisyon açmakta kullanabilecekleri¹¹ menkul kıymet ödünç işlemlerinin de olmaması sebebiyle, genelde uzun pozisyonların kısa pozisyonlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Uzun pozisyonlar içerisinde ağırlıklı olarak menkul kıymet portföylerinin yer aldığı, kısa pozisyonlarda ise daha çok türev işlemlerin yer aldığı görülmektedir. Çeşitli kalemlerin oransal payları Tablo 11’de verilmektedir.

Tablo 11:Faiz oranı genel piyasa riskine tabi pozisyonların grup içi oransal payları (Mart 2004) (%)

	KAMU	ÖZEL	KALK. Y.	YABANCI	TMSF	SEKTÖR
Uzun Pozisyonlar	100	100	100	100	100	100
<i>MDC</i>	94	67	50	43	66	73
<i>Repo</i>	4	13	1	1	34	11
<i>Türev İşlemler</i>	3	19	47	49	0	15
<i>Diğer</i>	0	1	2	7	0	1
Kısa Pozisyonlar	100	100	100	100	100	100
<i>Repo</i>	49	35	4	0	100	30
<i>Türev İşlemler</i>	50	62	88	96	0	67
<i>Diğer</i>	1	3	8	4	0	3

Diğer taraftan, faiz oranı genel piyasa riskine tabi kalemlerin net pozisyonları yeniden fiyatlama tarihlerine kalan süreler itibarıyla incelendiğinde, banka grupları bazında net pozisyonun önemli bir kısmının 2 yıldan kısa vadede gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca, sermaye yükümlülüğü hesaplamasında %0 risk ağırlığı ile çarpılan 1 aya kadar vadeli net pozisyonun tutarının görece düşük olması, söz konusu katsayının kısa vadeli riskleri ölçmedeki yetersizliğinin etkilerinin az olması sonucunu doğurmaktadır¹². Ancak bu etkinin banka bazında yapılacak analizlerde farklılaşacağına da göz önüne alınması gerekmektedir. Yeniden fiyatlama tarihine kalan süre itibarıyla net pozisyonların oransal dağılımı Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12:Yeniden fiyatlama tarihine kalan süre itibarıyla net pozisyonların oransal dağılımı (%)

	KAMU	ÖZEL	KALK. Y.	YABANCI	TMSF	TOPLAM
1 AY	20	-2	20	95	-23	2
1-3 AY	25	28	12	61	62	27
3-6 AY	10	13	25	-4	55	15
6-12 AY	20	15	16	-28	0	18
1-2 YIL	17	27	12	-21	6	24
2-3 YIL	1	3	6	1	0	2
3-4 YIL	3	5	5	-1	0	4
4-5 YIL	1	1	3	0	0	1
5-7 YIL	1	5	1	0	0	3
7-10 YIL	1	4	0	-1	0	3
10-15 YIL	0	0	0	0	0	0
15-20 YIL	0	0	0	0	0	0
20+ YIL	1	2	0	-1	0	1
TOPLAM	100	100	100	100	100	100

¹¹ Piyasa riski açısından menkul değerler portföyleri bir uzun pozisyon oluştururken, repo işlemleri ve türev işlemler hem uzun hem de kısa pozisyon oluşturmaktadır. Menkul kıymet ödünç işlemlerinde ise alacaklar sadece uzun pozisyon, borçlar ise sadece kısa pozisyon oluşturmaktadır.

¹² Bilindiği üzere, faiz oranı genel piyasa riski hesaplamalarında 1 aya kadarlık vadedeki net pozisyonlar hesaplamaya dahil edilmemektedir. Ülkemiz şartlarında söz konusu vade diliminin plasman ve fonlama açısından önemi sebebiyle, bu vade dilimindeki pozisyonların dikkate alınmaması ölçüm yöntemi için bir eksiklik olarak değerlendirilebilmektedir.

Faiz oranı riskinin temel kaynağı olan ticari portföyün (alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır menkul kıymetler) bileşenleri incelendiğinde, %97'sinin ülkemiz Hazinesince çıkarılmış DİBS ve Eurobond'lardan oluştuğu, bu tutar içerisinde DİBS'lerin %79'luk, Eurobond'ların da %17'lik paya sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca portföyün %66'sının sabit faizli, %59'unun ise TL cinsinden menkul kıymetlerden oluştuğu görülmektedir. Ticari portföyün menkul kıymet türleri itibarıyla dağılımı Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13: Ticari portföyün menkul kıymet türleri itibarıyla dağılımı (Mart 2004) (%)

MENKUL KIYMET TÜRÜ	TL	YP	TOPLAM
DİBS	56,9%	21,9%	78,8%
Sabit Faizli	31,5%	17,2%	48,7%
Değişken Faizli	25,4%	4,6%	30,0%
Döviz Endeksli MK	0,5%	-	0,5%
Sabit Faizli	0,5%	-	0,5%
Değişken Faizli	0,0%	-	0,0%
Eurobond	-	17,4%	17,4%
Sabit Faizli	-	16,0%	16,0%
Değişken Faizli	-	1,4%	1,4%
Hisse S.+ Yatırım Fonu	1,8%	0,8%	2,5%
Diğer	0,0%	0,8%	0,8%
Sabit Faizli	0,0%	0,7%	0,7%
Değişken Faizli	0,0%	0,1%	0,1%
Diğer	0,0%	0,0%	0,0%
TOPLAM	59,1%	40,9%	100,0%
Sabit Faizli	32,0%	34,0%	66,0%
Değişken Faizli	25,4%	6,1%	31,5%
Diğer	1,8%	0,8%	2,5%

Faiz oranı spesifik risk hesaplamasına bakıldığında ise, söz konusu hesaplama tabii kalemlerin tamamına yakınının kamu menkul kıymetleri ve bu kıymetlere dayalı işlemlerden oluşması dolayısıyla, spesifik risk tutarları oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, spesifik riskin toplam yasal yükümlülükler içerisindeki yerinin değerlendirilmesinde, kamu menkul kıymetlerinin kredi riskinin (risk ağırlıklı varlıklar içerisinde ve spesifik risk hesaplanmasında) sıfır olarak dikkate alındığı hususunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Banka grupları itibarıyla, spesifik riske tabii kalemler içerisinde kamu menkul kıymetleri ve bu kıymetlere dayalı işlemlerin oranı Tablo 14'te yer almaktadır.

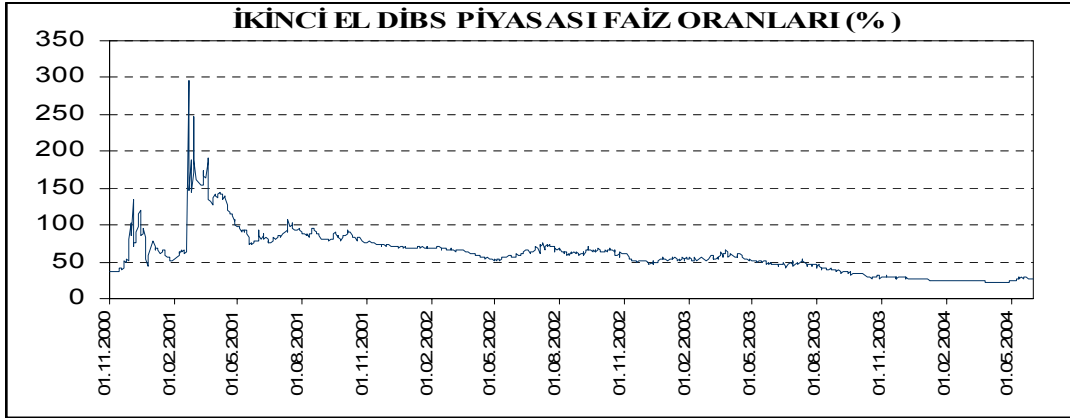
Tablo 14: Spesifik riske tabii kalemlerin oransal dağılımı (Mart 2004) (%)

	Spesifik Risk Yükümlülüğü	KAMU	ÖZEL	KALK.Y.	YAB.	TMSF	TOPLAM
Kamu Men. K.	0,00	100	99	100	98	100	99
Nitelikli Men. K.	0,0025- 0,01- 0,016	0	1	0	2	0	0
Diğer	0,08	0	0	0	0	0	0

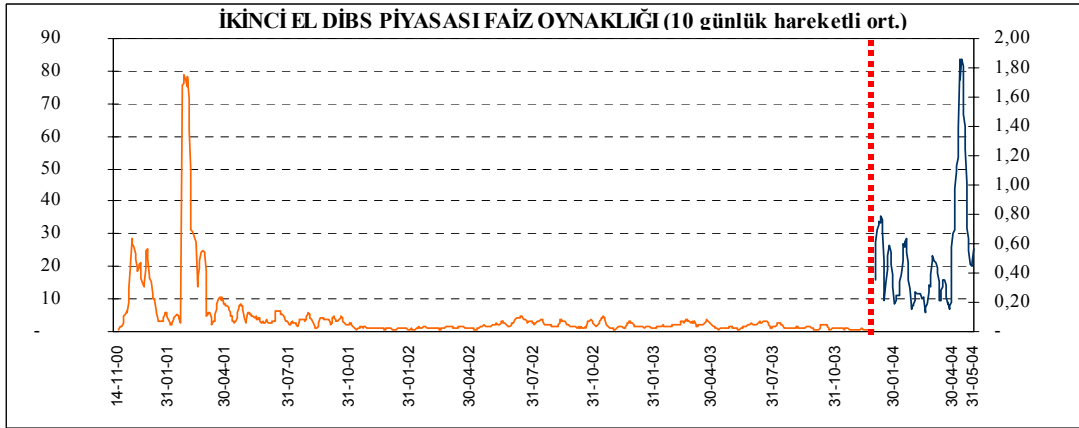
Piyasa riskinin değerlendirilmesinde, sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının yanında, piyasa faiz oranlarının gelişiminin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, ikinci el DİBS piyasasında oluşan ortalama bileşik faiz oranlarına bakıldığında, uygulanan ekonomik programların da etkisiyle faiz oranlarında son dönemde önemli düşüşlerin olduğu ve düşüş trendinin azalarak da olsa devam ettiği görülmektedir. Yine aynı dönemde faiz oranının oynaklığında da önemli düşüşler ve stabilite sağlanmıştır. Bu duruma istisna olarak özellikle Nisan ve Mayıs 2004 dönemlerinde faiz oranlarında ve oynaklıklarda bazı sıçramalar görülmüştür. Bilindiği üzere, bankaların faiz oranlarındaki değişimler dolayısıyla maruz kalacakları zararların büyüklüğü faiz oranlarındaki değişimler ile ölçülürken, zararların

gerçekleşme olasılıkları ise faiz oranlarının oynaklığı ile ilgilidir. Faiz oranları ve oynaklıklarının gelişimi Grafik 4 ve Grafik 5’te verilmektedir.

Grafik 4: İkinci el DİBS piyasasında oluşan ortalama bileşik faizler

Grafik 5: İkinci el DİBS faizinin oynaklığı*

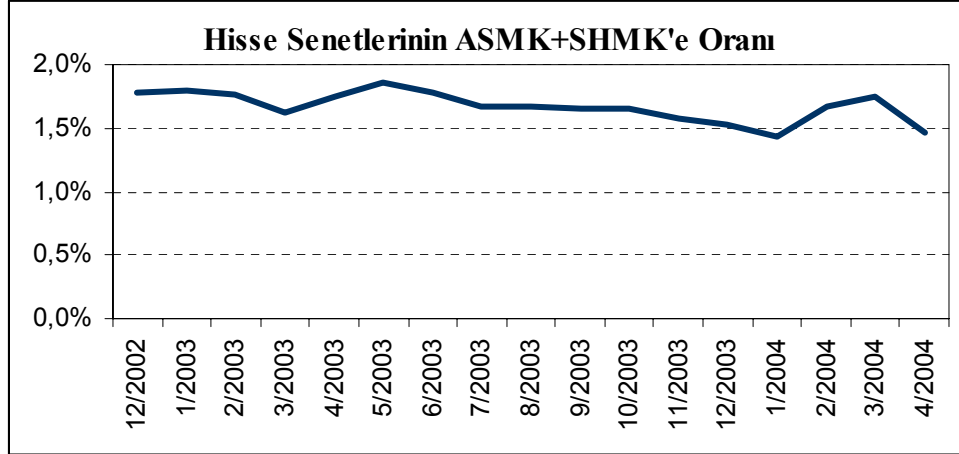

(*)31.12.2003 tarihi sonrasındaki veri sağ eksende ölçeklendirilmiştir.

C. HİSSE SENDİ POZİSYON RİSKİ

Piyasa riskine maruz kalemler içerisinde hisse senetlerinin payının oldukça düşük seviyelerde olması, bu menkul kıymetler dolayısıyla maruz kalınan riskin boyutunun da düşük olması sonucunu doğurmaktadır. Grafik 6'dan da görüleceği üzere, hisse senetlerinin toplam ticari portföy (alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır menkul kıymetler) içerisindeki payı %1,5-2 aralığında değişmektedir.

Grafik 6: Hisse senetlerinin alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır men. kıy. içerisindeki payı (%)

Diğer taraftan, hisse senedi portföyünün önemli bir kısmının İMKB'de işlem gören menkul kıymetlerden oluştuğu, diğer ülke borsalarında işlem gören hisse senetlerinin ise daha çok özel bankaların portföyünde yer aldığı görülmektedir. Portföyün yarısından fazlasının tek bir piyasada işlem gören hisse senetlerinden oluşması, doğal olarak yoğunlaşmadan kaynaklanan riskleri artırmaktadır. Ayrıca yabancı ülke borsalarında işlem gören hisse senetlerinin tamamı, mevzuatta spesifik riski %8 olarak belirlenmiş olan hisse senetlerinden oluşmaktadır. Spesifik riskin hesaplanması açısından ayırt edici unsur olan hisse senetlerinin ana endekslere dahil olup olmaması hususu incelendiğinde ise hisse senetlerinin yaklaşık yarısının ana endekslere dahil olduğu (%4 spesifik riske tabi olduğu), kalan yarısının ise %8'lik spesifik riske tabi olduğu görülmektedir. İlgili veriler Tablo 15 ve 16'da yer almaktadır.

Tablo 15: Hisse senetlerinin ülke piyasalarına dağılımı (Mart 2004) (%)

	KAMU	ÖZEL	KALK. Y.	YABANCI	TOPLAM
Türkiye	100	61	99	72	65
Diğer	0	39	1	28	35

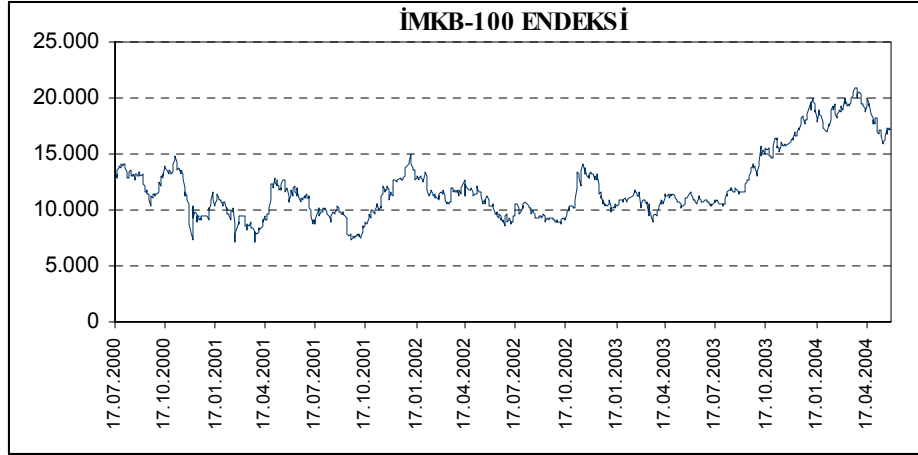
Tablo 16: Ana endekslere dahil olan hisse senetleri (Aralık 2003) (%)

	Endekse Dahil HS	Endekse Dahil Olm. HS
KAMU	37	63
ÖZEL	56	44
KALKINMA VE YATIRIM	15	85
YABANCI	15	85
TMSF	0	0
SEKTÖR TOPLAMI	52	48

İMKB'de yaşanan gelişmelere bakıldığında, son yıllarda önemli iniş ve çıkışların yaşandığı, 2003 yılı sonlarında başlayan yükselişin ise son aylarda az da olsa durağan ve hatta

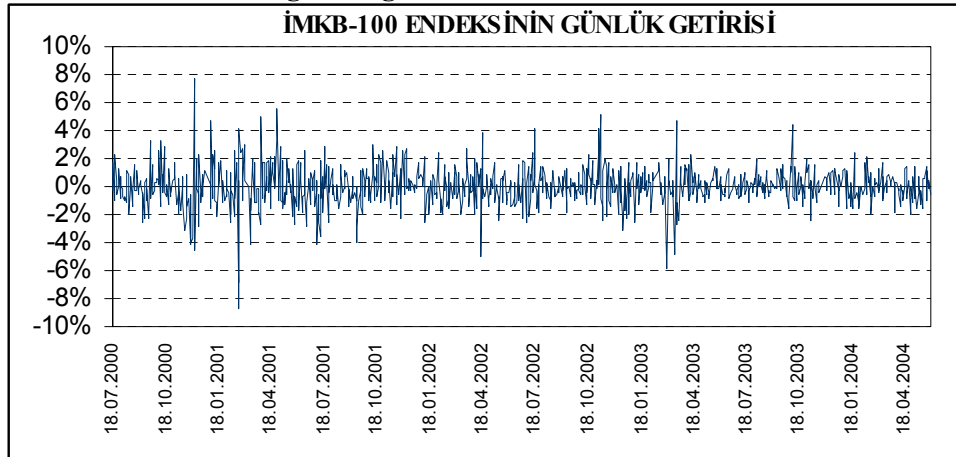
iniş yönünde değiştiği görölmektedir. İMKB-100 endeksinin 2000 yılı sonlarından bu yana izlediği gelişim Grafik 7’de verilmektedir.

Grafik 7: İMKB-100 endeksinin gelişimi

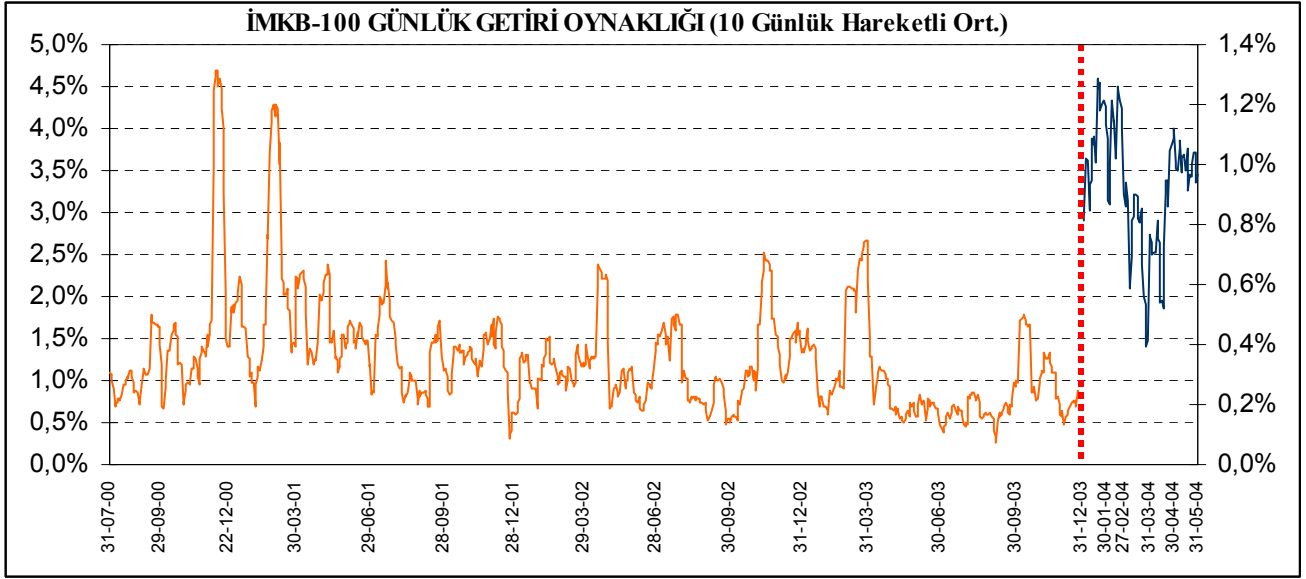
Diğer taraftan, endeksin günlük getirilerinin başta kriz dönemleri olmak üzere, ekonomideki gelişmelere bağlı olarak, belli dönemlerde sıçramalar gösterdiği görölmektedir. Günlük getirilerdeki oynaklık incelendiğinde, oynaklığın 2000 ve 2001 yıllarına göre önemli derecede azaldığı, 2004 yılı içerisinde Nisan ve Mayıs 2004 dönemlerinde az da olsa arttığı görölmektedir. Günlük getiriler¹³ ve getiri oynaklıkları Grafik 8 ve 9’da yer almaktadır.

Grafik 8: İMKB-100 endeksinin günlük getirisi

¹³ Günlük logaritmik getiriler

Grafik 9:İMKB-100 endeksi günlük getiri oynaklığı (10 günlük hareketli ortalama)*

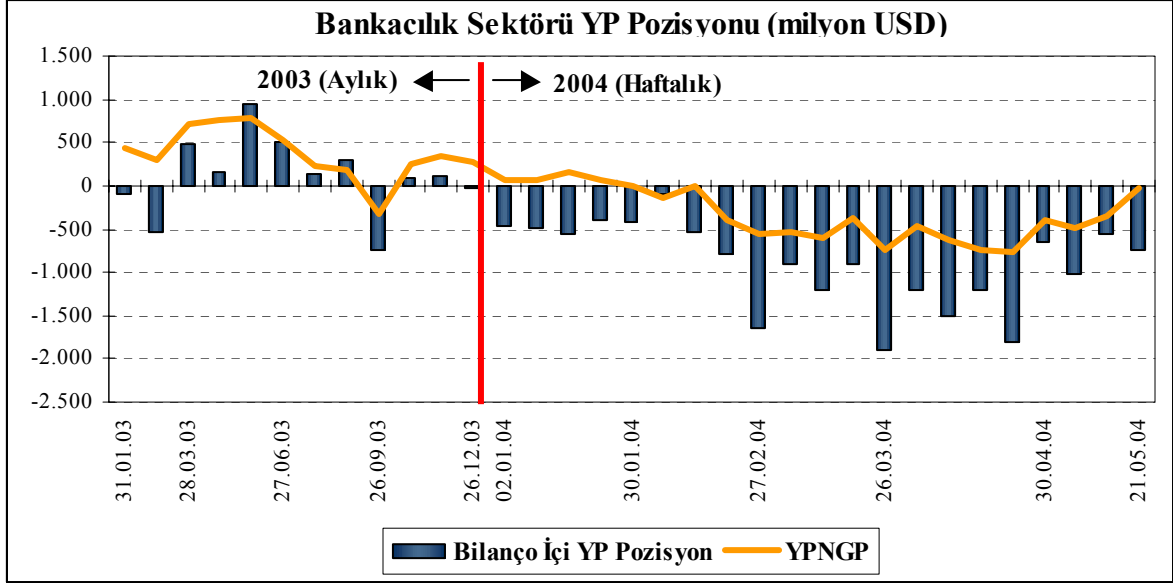

(*)31.12.2003 tarihi sonrasındaki veri sağ ekseninde ölçeklendirilmiştir.

D. KUR RİSKİ

Bankacılık sisteminin YP açık pozisyonu incelendiğinde, son bir kaç yıla göre oldukça düşük seviyelere gerilemiş olan açık pozisyonun 2004 yılı başlarından itibaren nispeten düşük de olsa artmaya başladığı görülmektedir. Bilanço içi pozisyonlar üzerinden hesaplanan açıkların toplam açıktan daha fazla olduğu, dolayısıyla bilanço içinden kaynaklanan açıkların bir kısmının bilanço dışı vadeli alım işlemleri ile kapatıldığı görülmektedir. Açık pozisyonun gelişimi Grafik 10’da verilmektedir.

Grafik 10: Bilanço içi pozisyon (BİP) ve yabancı para net genel pozisyonunun (YPNGP) gelişimi

Açık pozisyonun az olmasında döviz endeksli pozisyonların da önemli ölçüde katkısı olmaktadır. Bilanço içi ve genel yabancı para açıklarının banka grupları bazında gelişimi Tablo 17’te yer almaktadır.

Tablo 17: Gruplar itibarıyla bilanço içi ve genel yabancı para açık pozisyonunun gelişimi (milyon USD)

	Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu						Döviz Endeksli Pozisyon	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu					
	Kamu	Özel	Yabancı	TMSF	Kalkınma	TOPLAM		Kamu	Özel	Yabancı	TMSF	Kalkınma	TOPLAM
Ara.00	-144	-8.377	-1.803	-3.984	-245	-14.553	3.436	-91	-1.182	-35	-4.030	-107	-5.445
Ara.01	191	-1.486	108	-441	40	-1.588	8.557	189	110	-9	-441	22	-129
Ara.02	194	-454	42	-367	34	-551	9.132	194	-335	-9	-366	67	-449
26.12.2003	227	-367	82	1	37	-20	9.224	227	-135	39	1	137	269
30.01.2004	421	-770	-90	-28	58	-409	8.939	421	-568	32	-27	129	-13
27.02.2004	235	-1.609	-310	-13	63	-1.634	8.985	234	-1.042	71	-13	183	-567
26.03.2004	171	-1.594	-369	2	-112	-1.901	8.489	169	-1.027	-1	2	105	-752
30.04.2004	204	-927	7	30	38	-649	8.461	215	-779	14	30	134	-386
07.05.2004	198	-1.127	-76	35	-40	-1.010	8.513	195	-861	1	35	130	-499

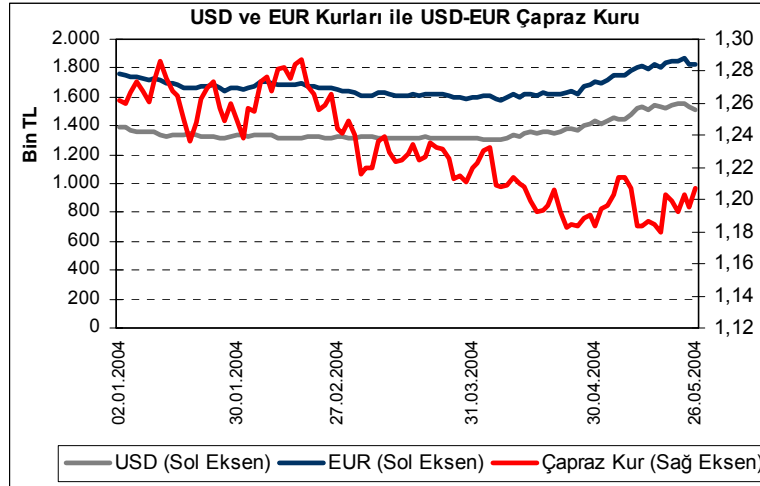
Mart 2004 döneminde, bankaların yabancı para kalemlerine para cinsleri itibarıyla bakıldığında, söz konusu kalemlerin (varlık ve yükümlülük), yaklaşık %69’unun USD cinsinden (veya USD’ye endeksli), yaklaşık %29’unun ise EUR cinsinden (veya EUR’ye endeksli) olduğu görülmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da para cinsleri bazında yabancı para açıkları incelendiğinde USD ve EUR cinsinden açıkların toplam açığının neredeyse tamamını oluşturduğu görülmektedir. Yabancı para kalemlerin para cinsleri bazında dağılımı Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18: Yabancı para pozisyonların para cinsleri bazında dağılımı (Mart 2004) (%)

Döviz Kodu	Uzun Pozisyonlar (Toplam Uzun Pozisyona Göre Dağılım)				Kısa Pozisyonlar (Toplam Kısa Pozisyona Göre Dağılım)				Net Pozisyon (Toplam Net Pozisyona Göre Dağılım)
	Bilanço İçi Pozisyon	Bilanço Dışı Vadeli İşlemler	Gayrinakdi Krediler	Toplam Uzun Pozisyon	Bilanço İçi Pozisyon	Bilanço Dışı Vadeli İşlemler	Gayrinakdi Krediler	Toplam Kısa Pozisyon	
USD	49	3	14	67	45	7	15	67	-83
EUR	19	5	6	30	22	1	6	29	-16
Diğer	1	2	1	3	2	1	1	4	-1
TOPLAM	69	10	21	100	69	9	22	100	-100

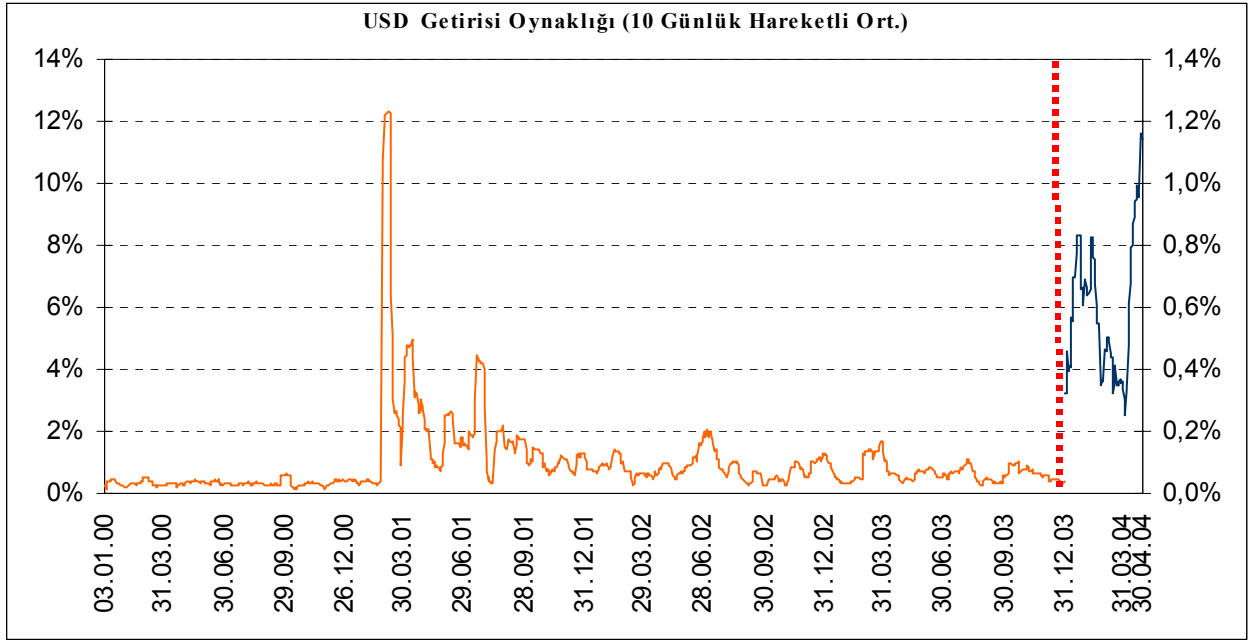
Pozisyonların para cinsi bazında dağılımı incelendiğinde, bankaların açık pozisyonları dolayısıyla zarar yazma potansiyellerinin önemli ölçüde USD ve EUR kurlarına bağlı olduğu görülmektedir. Kurlar incelendiğinde, özellikle Mart 2004 sonundan itibaren her iki döviz kurunda da önemli düzeylerde artış yaşanmıştır. Kurların 2004 yılı içindeki günlük bazda gelişimi Grafik 11’de verilmektedir.

Grafik 11: USD ve EUR Kurları ile USD-EUR Çapraz Kurunun Gelişimi

Diğer taraftan, bundan sonraki dönemde bankaların kur riskinden dolayı zarar etmeleri, kurdaki düşme/yükselmelere bağlı iken, zararın gerçekleşme olasılığı kur değişimlerinin oynaklığına bağlıdır. Kur artışına paralel olarak, Mart 2004 dönemi sonrasında kur oynaklıkları da artmıştır. Kur oynaklıkları Grafik 12’de verilmektedir.

Grafik 12: USD getiri oynaklıklarının gelişimi*

(*)31.12.2003 tarihi sonrasındaki veri sağ ekseninde ölçeklendirilmiştir.

3. YAPISAL FAİZ ORANI RİSKİ

A. GİRİŞ

Bilindiği üzere, yapısal faiz oranı riski, piyasa riski kapsamında değerlendirilen faiz oranı riskinden ayrı olarak, bankanın tüm varlık ve yükümlülükleri ile gelir ve giderlerinin faize olan duyarlılıkları dolayısıyla maruz kalınan risktir. Yapısal faiz oranı riskinin ölçülmesinde temel olarak iki farklı analiz kullanılabilmektedir.

Bunlardan ilkinde, bankanın varlık ve yükümlülüklerinin değerinin bu kalemlerden kaynaklanan nakit akımlarının bugünkü değeri olarak hesaplanacağından hareketle, söz konusu nakit akımlarının bugünkü değerinin, faiz değişimlerinden ne düzeyde etkilendiği analiz edilmektedir. Bu analiz sonucu elde edilen varlık ve yükümlülük değerleri arasındaki fark özkaynağın değerini oluşturmaktadır.

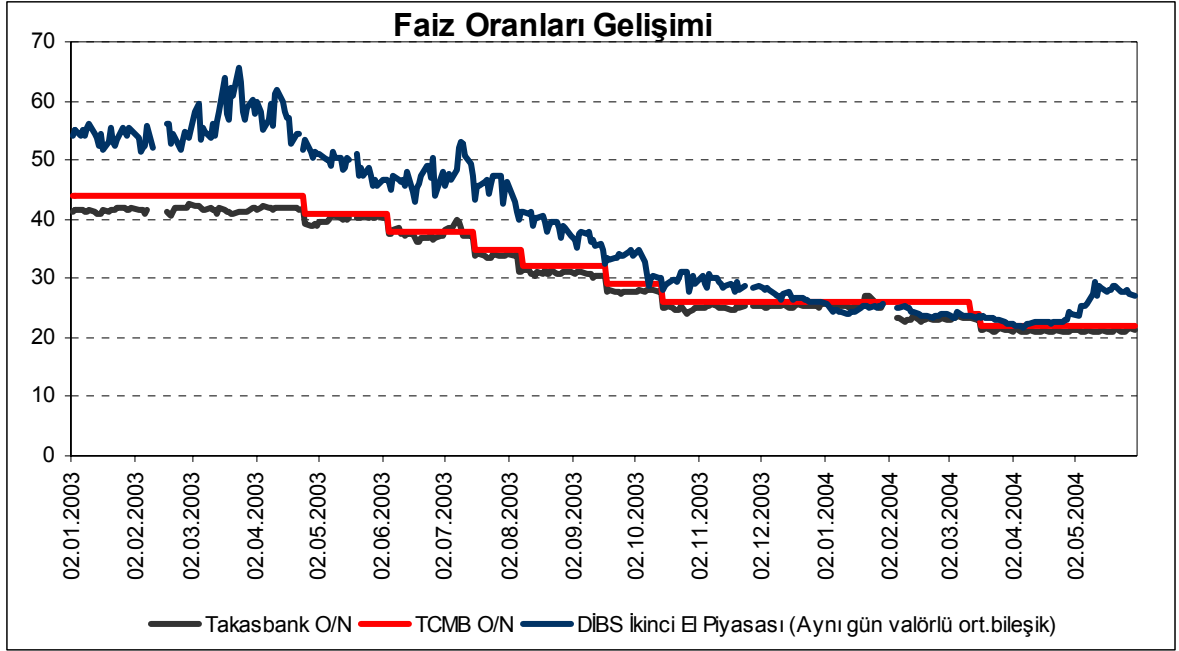
Yapısal faiz oranı riskine yönelik kullanılabilecek analizlerden ikincisinde ise bankanın faize duyarlı varlık ve yükümlülükleri dikkate alınarak, faiz oranlarındaki değişimlerin bankanın gelecekteki gelir ve giderlerini nasıl etkileyeceği analiz edilmektedir. Bu analiz sonucu elde edilen gelir-gider dengesi değişimleri, bankanın mevcut net faiz gelirlerinden kaybedeceği tutar olabileceği gibi, fonlama marjına bağlı olarak net faiz zararı oluşmasına da sebep olabilecektir.

Bu raporda, yukarıda bahsedilen ikinci tür analize ilişkin verilere yer verilecektir.

B. YAPISAL FAİZ ORANI RİSKİ ANALİZİ

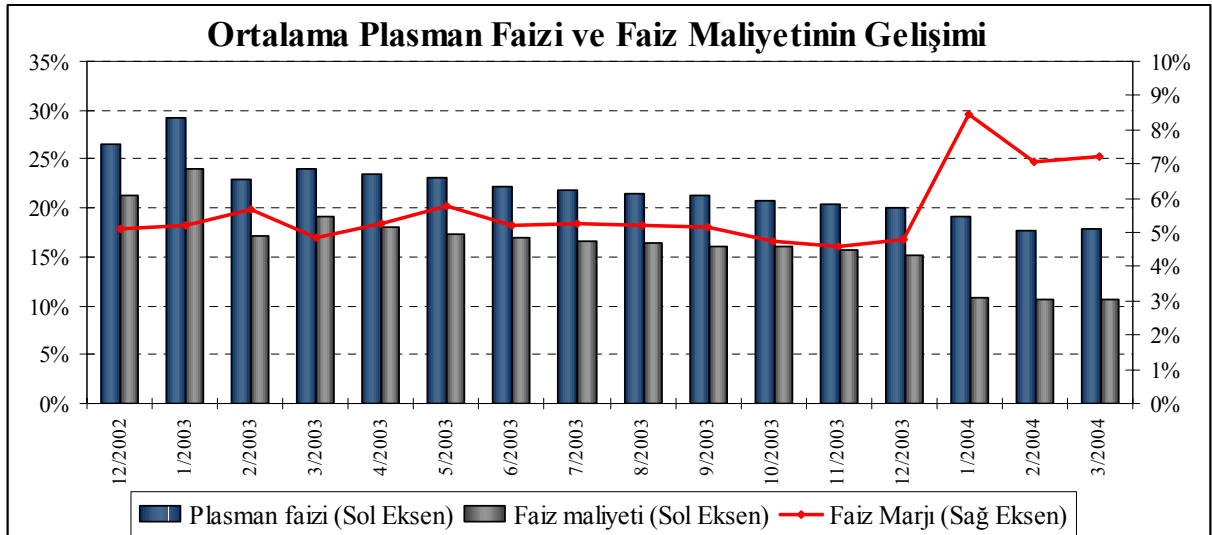
Ekonomide son yıllarda yaşanan olumlu gelişmeler faiz oranlarının da düşmesi sonucunu getirmiştir. Bu kapsamda, hem para hem de menkul kıymet piyasalarında oluşan faiz oranları önemli ölçüde azalmıştır. Gösterge niteliği taşıyan çeşitli faiz oranlarının 2003 yılı sonrasındaki günlük bazdaki gelişimi Grafik 13'te yer almaktadır.

Grafik 13: Faiz oranlarının gelişimi

Faiz oranlarındaki bu gerileme, bankaların kaynak maliyetlerini ve plasman getirilerini de azaltmıştır. Ancak 2003 yılı sonlarında daralmaya başlayan faiz marjları, 2004 yılının ilk çeyreğinde artış eğilimine girmiştir. Bankaların faiz gelir ve giderleri ile kambiyo kar/zararlarının, getirili aktif ve pasiflerine oranlanması yoluyla hesaplanan ortalama plasman faizi ve faiz maliyeti ile faiz marjlarının gelişimi Grafik 14'te yer almaktadır.

Grafik 14: Ortalama düzeltilmiş plasman faizi, düzeltilmiş faiz maliyeti ve faiz marjının gelişimi

Bankaların varlık ve yükümlülük kalemlerinin faiz duyarlılığı incelendiğinde, pasifte sabit faiz ağırlıklı bir fonlama yapısının olduğu, aktifte ise daha az bir tutarın sabit faizli enstrümanlara plase edildiği görülmektedir. Mart 2004 itibarıyla varlık ve yükümlülüklerin faiz yapısı Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19: Varlık ve yükümlülüklerin faiz yapısı (Mart 2004) (%)

		AKTİF			PASİF		
		Sabit Faizli	Değişken Faizli	Diğer	Sabit Faizli	Değişken Faizli	Diğer
KAMU	TP	37,2	56,9	5,9	84,3	0,4	15,3
	YP	52,6	45,4	1,9	91,8	7,2	1,0
ÖZEL	TP	60,9	13,8	25,3	63,1	0,1	36,8
	YP	75,7	21,3	3,0	94,8	5,1	0,1
KAL & YAT	TP	84,8	1,5	13,7	17,3	0,1	82,7
	YP	30,4	68,9	0,6	34,0	53,2	12,8
YABANCI	TP	80,5	4,3	15,2	53,1	0,0	46,9
	YP	84,0	15,0	1,0	99,3	0,6	0,1
SEKTÖR	TP	50,3	33,9	15,9	72,4	0,2	27,4
	YP	68,6	28,8	2,6	91,8	7,4	0,8

Diğer taraftan, bankaların maruz kaldıkları faiz riskinin belirlenmesinde aktif ve pasifin faiz duyarlılığının yanında, söz konusu kalemlerin yeniden fiyatlanma tarihleri de önem kazanmaktadır. Bankaların varlık ve yükümlülük kalemleri arasında yeniden fiyatlandırma tarihlerinin farklılaşmasından kaynaklanan uyumsuzluklar incelendiğinde, sektörün faiz gelirlerinin 3 aya kadarlık vadede faiz artışlarına, daha uzun vadelerde ise faiz azalışlarına karşı duyarlı olduğu görülmektedir. Bu duyarlılık YP kalemlerde daha yüksek, TP kalemlerde ise daha düşüktür. Mart 2004 dönemi itibarıyla, yeniden fiyatlandırma tarihine göre varlık-yükümlülük uyumsuzluklarının özkaynaklara oranı Tablo 20’de gösterilmektedir. Tabloda yer alan değerlerin faiz değişimleri ile çarpılması sonucu bulunacak tutarlar ilgili dönem itibarıyla maruz kalınacak zararların özkaynaklara oranını ifade etmektedir.

Tablo 20: Yeniden fiyatlandırma tarihine göre varlıklarla yükümlülükler arasındaki fark (Özkaynağa oranla, %)

Grup	Para Cinsi	Ara.03					Mar.04				
		1 Ay	1-3 Ay	3-6 Ay	6-12 Ay	12+ Ay	1 Ay	1-3 Ay	3-6 Ay	6-12 Ay	12+ Ay
KAMU	TP	56	-92	35	54	13	54	-107	46	72	-4
	YP	-13	-28	21	-6	18	-10	-15	5	5	14
ÖZEL	TP	-66	12	7	41	40	-68	15	15	24	52
	YP	-131	-26	36	21	92	-112	-15	3	25	90
KAL&YAT	TP	18	9	17	12	1	21	9	15	8	3
	YP	2	-3	4	13	-1	-7	-1	-8	1	28
YABANCI	TP	17	24	2	24	23	4	8	5	25	43
	YP	-96	-3	22	38	34	-105	11	14	47	31
SEKTÖR	TP	-29	-13	15	42	32	-32	-18	26	36	35
	YP	-88	-24	31	13	61	-77	-12	4	17	63

4. LİKİDİTE RİSKİ

A. GİRİŞ

Geniş tanımı ile likidite riski, piyasa likiditesi aksaklıklardan kaynaklanan *piyasa likiditesi riski* ile bankanın likidite dengesindeki problemlerden kaynaklanan *fonlama likiditesi riskini* de kapsayan bir risktir. Bu tanımda,

- *piyasa likiditesi riski*, bankanın pozisyonlarından, zamanında ve kabul edilemez bir düzeyde zarara uğramaksızın çıkamaması dolayısıyla, bankanın mevcut veya gelecekteki gelir veya sermayesinin azalması riskini,
- *fonlama likiditesi riski* ise yükümlülükler ile varlıklar arasındaki likidite dengesizlikleri sebebiyle, bankanın yükümlülüklerini zamanında ve kabul edilemez bir düzeyde zarara uğramaksızın yerine getirememesi dolayısıyla, bankanın mevcut veya gelecekteki gelir veya sermayesinin azalması riskidir.

Bu kısımda, bankacılık sisteminin Mart 2004 tarihi itibarıyla maruz olduğu *fonlama likiditesi riski*¹⁴ analiz edilecektir. Yakın gelecekte mevduat güvencesinin sınırlandırılacak olmasının, mevduat piyasasının daha rekabetçi hale gelmesine yol açması beklenmektedir. Çeşitlendirme etkisinin yüksek olduğu bir fon toplama yöntemi olan mevduat alanında yaşanacak bu gelişmelerin bankacılık sisteminin likidite riskine olan hassasiyetini de artırması beklenmektedir. Diğer taraftan, finansal sistemdeki artan rekabet ve kar marjlarının düşük seviyelerde seyretmesi dolayısıyla, bankaların likidite risklerini artırmak yoluyla kar etme eğilimlerini artırması muhtemeldir.

Yapılan analizde, sistemin likidite yeterliliği, bankaların varlık ve yükümlülüklerinin *sözleşmelerinde belirtilen vadelerde ve tutarlarda nakde dönüştüğü varsayımı* altında incelenmiştir. İleride yapılması planlanan çalışmalarda, varlık ve yükümlülük kalemlerine ilişkin davranışsal etkiler¹⁵ tarihi istatistikler kullanılarak tahmin edilmeye çalışılacak ve değerlendirmeler bu senaryolar üzerinden yapılacaktır.

Analizlerde bankalar, topladıkları fonlardaki çeşitlendirme seviyelerine göre beş temel grupta incelenmektedir. Bu gruplar, mevduat tutarı 5 milyar USD'den fazla olan "Büyük Ölçekli Mevduat Bankaları (BÖMB)", mevduat tutarı 1-5 milyar USD arasında olan "Orta Ölçekli Mevduat Bankaları (OÖMB)", mevduat tutarı 1 milyar USD'den az olan "Küçük Ölçekli Mevduat Bankaları (KÖMB)", "Yabancı Banka Şubeleri (YBŞ)" ve mevduat toplama yetkisi bulunmayan "Kalkınma ve Yatırım Bankaları (KYB)"dir.

Çalışmada likidite riski, bankanın genel likidite yeterliliği ile döviz likiditesi yeterliliğinin değerlendirilmesi suretiyle analiz edilecektir. Bankaların vadeler itibarıyla maruz kaldıkları likidite riskinin analiz edilmesi sırasında, bir vade diliminde likidite yeterliliğine ilişkin mevcut olan olumlu veya olumsuz durumun sonraki vade dilimlerine de etki edeceği dikkate alınarak, hesaplamalar kümülatif bazda yapılacaktır.

¹⁴ Burada "likidite riski" ifadesi "fonlama likiditesi riski" anlamında kullanılmaktadır.

¹⁵ Örneğin gayrinakdi kredilerin nakde dönüşme oranı, vadesiz mevduatların talep edilme oranı.

B. GENEL LİKİDİTE RİSKİ ANALİZİ

Bankacılık sisteminin genel likidite seviyesinin, sözleşmeye dayalı vade ve tutarlara göre ölçülmesi durumunda ortaya çıkan sonuçlar Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21: Bankacılık sektörü için çeşitli vade dilimlerinde kümülatif likidite seviyeleri.

BİR AYA KADAR VADELİ										
Para Cinsi	Varlıkların Para Cinsi Bazında Dağılımı (%)		Yükümlülüklerin Para Cinsi Bazında Dağılımı (%)		Varlıklar / Yükümlülükler (%)		Oransal Likidite Açığı ¹⁶ (%)		Likidite Açığı (milyar TL)	
	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04
	TRL	47,3	50,5	41,7	44,7	51,5	45,9	-20,2	-24,2	-25.520
USD	29,7	25,3	39,6	38,2	34,0	26,9	-26,2	-27,9	-33.082	-36.668
EUR	18,0	19,2	14,6	14,0	55,7	55,6	-6,5	-6,2	-8.190	-8.187
DGR	5,0	5,0	4,1	3,1	55,9	64,9	-1,8	-1,1	-2.262	-1.436
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	45,3	40,6	-54,7	-59,4	-69.054	-78.031

ÜÇ AYA KADAR VADELİ										
Para Cinsi	Varlıkların Para Cinsi Bazında Dağılımı (%)		Yükümlülüklerin Para Cinsi Bazında Dağılımı (%)		Varlıklar / Yükümlülükler (%)		Oransal Likidite Açığı ¹⁴ (%)		Likidite Açığı (milyar TL)	
	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04
	TRL	48,3	53,4	46,0	49,7	43,7	41,7	-25,9	-29,0	-48.844
USD	28,1	23,4	37,2	34,6	31,5	26,3	-25,5	-25,5	-48.134	-49.156
EUR	19,4	18,9	13,6	13,2	59,3	55,5	-5,5	-5,9	-10.443	-11.330
DGR	4,3	4,3	3,3	2,5	54,1	67,2	-1,5	-0,8	-2.835	-1.588
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	41,6	38,8	-58,4	-61,2	-110.257	-118.001

ALTI AYA KADAR VADELİ										
Para Cinsi	Varlıkların Para Cinsi Bazında Dağılımı (%)		Yükümlülüklerin Para Cinsi Bazında Dağılımı (%)		Varlıklar / Yükümlülükler (%)		Oransal Likidite Açığı ¹⁴ (%)		Likidite Açığı (milyar TL)	
	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04	Ara.03	Mar.04
	TRL	52,2	54,5	46,1	48,0	54,3	52,8	-21,1	-22,7	-43.847
USD	26,6	24,4	36,7	35,7	34,7	31,8	-24,0	-24,4	-49.899	-52.577
EUR	17,4	17,4	14,0	13,6	59,9	59,6	-5,6	-5,5	-11.673	-11.879
DGR	3,8	3,7	3,2	2,6	57,3	66,6	-1,4	-0,9	-2.863	-1.887
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	48,0	46,6	-52,0	-53,4	-108.281	-115.232

Tablo 21 incelendiğinde, sektörün 1,3 ve 6 aya kadar vadeli varlık ve yükümlülükleri içerisinde TL cinsinden pozisyonların oranının ortalama %40-55 aralığında olduğu, ayrıca Aralık 2003 dönemine göre Mart 2004 döneminde TL varlık ve yükümlülük tutarlarında ve bu tutarların toplam varlık ve yükümlülükler içerisindeki oranında azalış görülmektedir. Ayrıca varlık ve yükümlülük kalemleri arasında TRL, USD ve EUR dışındaki para cinslerinden kıymetlerin tutarları oldukça düşüktür.

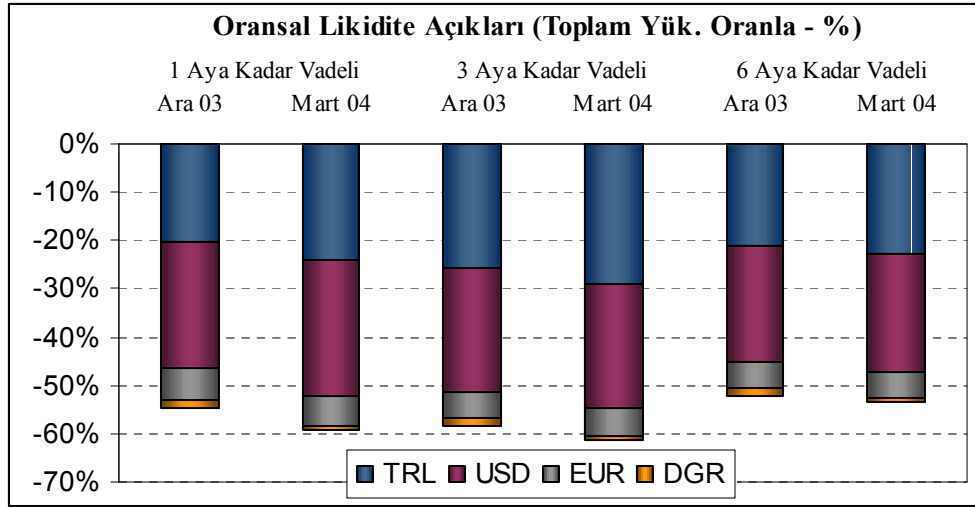
¹⁶ Her bir vade dilimi itibarıyla, her bir para cinsindeki varlıklar ile yükümlülükler arasındaki farkın, o vade dilimindeki toplam yükümlülüklerle oranı şeklinde hesaplanmıştır.

İki dönem arasında, USD-EUR eşit ağırlıklı kur sepetinin değerinde %8 düzeyinde bir azalmanın olduğu hususu da dikkate alındığında, TL pozisyonların oransal ağırlıklarındaki artışın 2 puanlık kısmının kur değişimlerinden kaynaklandığı, kalan kısmın ise pozisyonların vadelerine yaklaşılmasından veya *yeni alınan pozisyonlardan* kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, tüm vade dilimlerinde Aralık 2003'ten Mart 2004'e geçişte likidite açıklarının arttığı görülmektedir. Bu dönemler arasında, piyasalardan alacaklar ve gayrinakdi krediler kalemlerinde önemli azalışlar, krediler, menkul kıymetler ve mevduat kalemlerinde ise önemli artışlar gözlemlenmektedir. Mevduatın ve piyasalardan alacakların vadelerinin, kredilerin ve menkul kıymetlerin vadelerinden daha az olması likidite açıklarının artması sonucunu doğurmuştur.

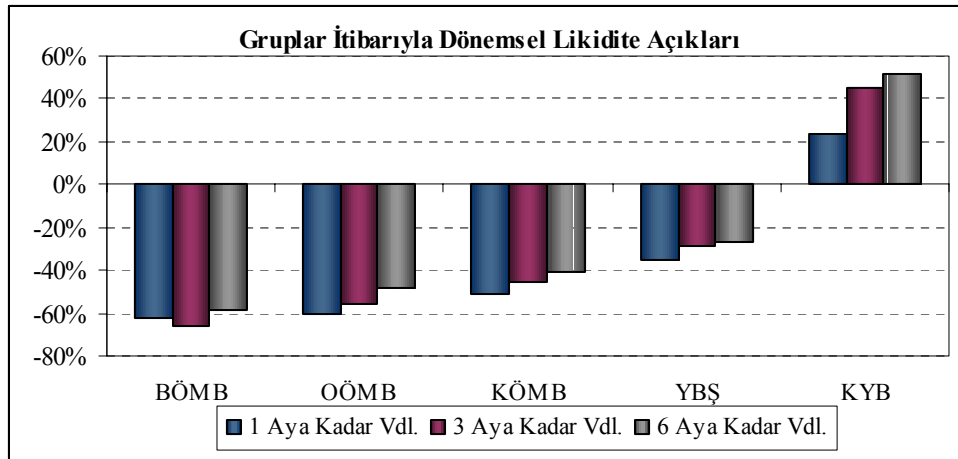
Diğer taraftan, likidite açıklarının toplam yükümlülükler oranına bakıldığında, toplam likidite açığının %55-60 arasında gerçekleştiği ve likidite açıklarının daha çok TRL ve USD para cinslerinde olduğu gözlemlenmektedir. Likidite açıklarının 1 aylık dönemden 3 aylık döneme geçişte önemli düzeyde (%50'den fazla) artış gösterdiği, 3 aylık dönemden 6 aylık döneme geçişte ise azaldığı görülmektedir. Ayrıca, 1 aylık dönemden 3 aylık döneme geçişte, TL cinsinden likidite açığı yaklaşık iki katına çıkmaktadır. Para cinsleri bazında oransal likidite açıkları Grafik 15'te yer almaktadır.

Grafik 15: Para cinsleri bazında oransal likidite açıkları (Mart 2004)

Genel likidite açıklarına banka grupları itibarıyla bakıldığında ise mevduat toplayan bankalarda likidite açıklarının %50'ler civarında olduğu, yabancı banka şubelerinde bu açığın daha düşük oranlarda gerçekleştiği, kalkınma ve yatırım bankalarında ise likidite fazlasının bulunduğu görülmektedir. Likidite açıklarının gruplar itibarıyla değerleri Grafik 16'da yer almaktadır. Diğer taraftan grupların likidite açıklarına para cinsleri itibarıyla bakıldığında, tüm banka grupları için likidite düzeyinin büyük ölçüde, TL ve USD cinsinden açık veya fazlalar tarafından belirlendiği görülmektedir.

Grafik 16: Gruplar ve vade dilimleri itibarıyla oransal likidite açıkları (Mart 2004)

Bankacılık sisteminin tamamı için likit varlık ve ödeme yükümlülüklerinin kaynakları incelendiğinde, 1 aylık vade diliminde, kredilere ve piyasalara yapılan plasmanların, mevduat yoluyla ve piyasalardan¹⁷ toplanan kaynaklarla fonlandığı, aynı zamanda toplam ödeme yükümlülükleri içerisinde gayrinakdi kredilerin payının %14’ler seviyesinde olduğu görülmektedir. 1-3 ay arası vadede fonlamanın büyük bir kısmının mevduat yoluyla yapıldığı, plasmanlarda ise kredilerin ağırlığının arttığı, 3-6 ay arası vadede ise mevduatlardan ve piyasalardan sağlanan fonların kredilere ve menkul kıymetlere plase edildiği görülmektedir. Ayrıca, söz konusu vadelere sahip fonların likit varlıklardan fazla olduğu hususu dikkate alındığında, artan kısa vadeli kaynakların daha uzun vadelerdeki plasmanları karşılamak amacıyla kullanıldığı açıktır. Diğer taraftan, her üç vade diliminde de vadeli işlemlerden kaynaklanan varlık ve yükümlülükler toplam varlık ve yükümlülükler içerisinde yaklaşık %10’luk bir pay işgal etmektedir. Seçilmiş kalemler itibarıyla likit varlık ve ödeme yükümlülüklerine ilişkin kaynak yapısı Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22: Seçilmiş likit varlık ve ödeme yükümlülüklerinin oransal payları (Mart 2004 itibarıyla) (%)

	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Arası Vadeli	3-6 Ay Arası Vadeli
Varlıklar	100	100	100
Piyasalar	34	3	4
Krediler	25	51	39
Menkul Kıymetler*	5	15	35
Vadeli İşl.	16	17	13
Diğer	20	14	9
Yükümlülükler	100	100	100
Mevduat	62	81	51
Piyasalar	13	5	25
Vadeli İşl.	8	9	14
Diğer	17	5	10

(*): Alım-satım amaçlı, satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler.

Diğer taraftan, likidite dengesi içerisinde önemli paya sahip kalemlerin vade dilimleri itibarıyla dağılımlarına bakıldığında, yükümlülük kalemleri içerisinde önemli bir paya sahip

¹⁷ “Piyasalar” kavramı, aktifte merkez bankasından alacaklar, para piyasasından alacaklar, ters repo alacakları, bankalardan alacaklar, menkul kıymet ödünç piyasasından alacaklar kalemleri için; pasifte ise merkez bankasına borçlar, para piyasasına borçlar, repodan sağlanan fonlar, bankalara borçlar, menkul kıymet ödünç piyasasına borçlar kalemleri için kullanılmıştır.

olan mevduatların 3 aya kadarlık vade dilimlerinde yoğunlaşmış olması likidite dengesini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında diğer önemli fonlama kaynağı olan piyasalardan alacaklar kaleminde de kısa vadelerde yoğunlaşma mevcuttur. Pasif yapısındaki söz konusu vade kısalığına karşın, aktifte ise özellikle menkul kıymet kalemlerinin ortalama vadesinin 1 yıldan uzun olması likidite dengesini olumsuz yönde etkileyen bir diğer etkidir. Piyasalardan alacaklar kaleminin önemli bir kısmının 1 aya kadarlık vade diliminde yer alması, bu vade dilimi için önemli bir likit varlık tutarı oluşturmakta ancak likidite açıklarının kapatılmasında yeterli olmamaktadır. Plasman kalemleri arasında yer alan kredilerde ise vade dilimleri arasında düzenli bir dağılımın varlığı görülmektedir. Seçilmiş kalemlerin vade dilimleri itibarıyla dağılımları Tablo 23'te yer almaktadır.

Tablo 23: Seçilmiş kalemlerin vade dilimleri itibarıyla dağılımı (%) (Mart 2004 itibarıyla)

KALEMLER	1 Aya Kadar	1-3 Ay Arası	3-6 Ay Arası	6-12 Ay Arası	1 Yıldan Fazla	TOPLAM
Piyasalardan Alacaklar	85	3	5	4	2	100
Menkul Kıymetler*	2	3	8	14	73	100
Krediler	20	16	14	17	33	100
Vadeli İşlemlerden Alacaklar	49	20	19	9	3	100
Piyasalara Borçlar	47	7	15	14	16	100
Mevduat	53	32	8	4	3	100
Vadeli İşlemlerden Borçlar	51	24	15	8	2	100

(*): Alım-satım amaçlı, satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler.

Sonuç olarak, bankacılık sisteminin, *sözleşme vadelerine dayalı* bir likidite analizine tabi tutulması durumunda, çeşitli vade dilimlerinde varlıkların yükümlülükleri yeterince karşılayamadığı görülmektedir. Ancak analizin sözleşme vadeleri ve tutarları üzerinden yapılmasının önemli sonuçları bulunmaktadır. Çünkü analize dahil edilen kalemlerin gerçek davranışlarının, sözleşme vadeleri ve tutarlarından önemli düzeyde farklılaşması mümkündür. Örneğin, alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır menkul kıymetlerin vadesi uzun olsa bile kısa süre içerisinde elden çıkarılabilecek olması, vadesiz mevduatların etkin vadelerinin 1 ayın üzerinde olması veya gayrinakdi kredilerin tamamının nakde dönüşmemesi, vadesi dolan mevduatların yenilenmesi gibi hususlar, bankaların likidite seviyelerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. İleride yapılması planlanan çalışmalarda bu hususların dikkate alınması planlanmaktadır.

C. YABANCI PARA LİKİDİTE RİSKİ ANALİZİ

Bankacılık sisteminin YP likidite açıkları incelendiğinde, kümülatif bazda hesaplanan oransal açıkların, genel likidite oranlarına yakın olduğu ve YP likiditesi açısından da %50-65 seviyelerinde likidite açıklarının olduğu görülmektedir. YP likidite açıklarına gruplar itibarıyla bakıldığında ise sektörün toplam açığının özellikle büyük ve orta ölçekli mevduat bankalarının açıklarından kaynaklandığı görülmektedir. Gruplar bazında YP likidite açıkları Tablo 24’te yer almaktadır.

Tablo 24: Gruplar itibarıyla YP likidite dengesi (Kümülatif)

BANKA GRUPLARI	1 Ay			3 Ay (Kümülatif)			6 Ay (Kümülatif)			12 Ay (Kümülatif)		
	Likidite Açığı (Trl TL)	Var/Yük (%)	Oransal Açık (%)	Likidite Açığı (Trl TL)	Var/Yük (%)	Oransal Açık (%)	Likidite Açığı (Trl TL)	Var/Yük (%)	Oransal Açık (%)	Likidite Açığı (Trl TL)	Var/Yük (%)	Oransal Açık (%)
BÖMB	-29.285	35,5	-64,5	-41.039	33,7	-66,3	-45.330	37,3	-62,7	-42.013	46,9	-53,1
OÖMB	-14.341	32,8	-67,2	-18.100	34,6	-65,4	-18.004	42,1	-57,9	-18.500	46,6	-53,4
KÖMB	-2.514	43,7	-56,3	-2.934	44,9	-55,1	-2.963	47,9	-52,1	-2.702	55,1	-44,9
KYB	90	111,0	11,0	211	118,6	18,6	209	110,3	10,3	166	105,6	5,6
YBŞ	-242	62,6	-37,4	-211	75,7	-24,3	-257	74,4	-25,6	-235	79,1	-20,9
Toplam	-46.291	36,3	-63,7	-62.073	36,0	-64,0	-66.344	40,8	-59,2	-63.283	48,9	-51,1

Diğer taraftan, bankaların YP fon sağlaması açısından son başvuru merci olarak kabul edilebilecek olan TCMB’nin döviz rezervlerinin bankaların YP likidite açıkları için bir üst sınır olarak algılanması doğru bir yaklaşımdır. Bu çerçevede sektörün 1 aya kadar vadede YP likidite açığının TCMB döviz rezervlerine oranı Aralık 2003’teki %93’lük seviyesinden Mart 2004’te %109 seviyesine arttığı görülmektedir. Açığın rezervleri aşmış olması YP likidite riskini artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir.